ערשטער אַקט

איידער דער פאָרהאַנג הייבט זיך אויף, ביי אַ פולער פינצטער־ניש, הערט זיך, ווי פון דער ווייט, אַ שטיל מיסטיש געזאַנג:

מחמת וואָס, מחמת וואָס
איז די נשמה
פון העכסטער הייך
אַראָפּ אין טיפסטן גרונט?
— דאָס פאַלן טראָגט
דאָס אויפקומען אין זיך...

דער פאָרהאַנג הייבט זיך לאַנגזאַם אויף.

אַ הילצערנע שול, זייער אַן אַלטע, מיט שוואַרצע ווענט. דער באַלקן אונטערגעשפּאַרט מיט צוויי הילצערנע סלופּעס. פון מיטן באַלקן, איבער דער בימה, לאָזט זיך אַראָפּ אַן אַלטער מעשענער הענגלייכטער. די בימה, שפּועדיק, איז באַדעקט מיט אַ טינקעלן טישטעך. אין דער פאָדערשטער וואַנט, אין דער הייך, קליינע פענצטערלעך פון דער ווייבערישער שול. אַ לאַנגע באַנק, פאַר איר אַ לאַנגער הילצערנער טיש פאַרוואָרפן מיט ספרים. אויף אים ברענען אין ליימענע לייכטערלעך צוויי שטיקלעך חלבנע ליכט, וואָס קומען־אויס נידעריקער, ווי די אָנגעוואָרפענע ספרים. נאָך דער באַנק, נאָכן טיש, לינקס, אַ קליינע טיר אין חדר מיוחד. ביים עק וואַנט אַן אַלמער מיט ספרים. — צו דער וואַנט רעכטס: אין מיטן דער אָרון־קודש, לינקס דער עמוד, אויף וועלכן עס ברענט אַ דיק וועקסן יאָרצייטליכט. פון ביידע זייטן אָרון־קודש צוויי פענצטער. בענק אין דער גאַנצער לענג פון דער וואַנט; אַנטקעגן זיי עטלעכע שטענדערס. ביי דער וואַנט לינקס: אַ גרויסער קאַכלענער אויוון, ביי אים אַ באַנק. אַנטקעגן באַנק אַ לאַנגער טיש, אויך פאַרוואָרפן מיט ספרים. אַ האַנטפאַס מיט אַ האַנטעך אין אַ רינג. אַ ברייטע טיר פון גאַס. נאָך דער טיר אַ קאַסטן, איבער אים אין אַ פאַרטיפונג ברענט אַ נר־תמיד.

נאָענט פון עמוד ביי אַ שטענדער זיצט הענעך שטאַרק פאַרטיפט אין אַ ספר. אַרום טיש, ביי דער פאָדערשטער וואַנט, זיצן פינף־זעקס ישיבה־בחורים, האַלב צעלייגט אין מידע פּאָזעס, און לערנען שטיל מיט אַ פאַרחלומטן גמרא־ניגון. ביי דער בימה שטייט איינגעבויגן מאיר און לייגט פונאַנדער זעקעלעך מיט טלית און תפילין. אַרום טיש, ביי דער לינקער וואַנט, זיצן 1טער, 2טער און 3טער בטלן אין גאַנצן פאַרחלומט, מיט פאַרגלאָצטע אויגן, אין זינגען. אויף דער באַנק ביים אויוון זיצט דער משולח מיט אַ זאַק צוקאָפּנס. ביים אַלמער מיט ספרים, האַלטנדיק זיך מיט דער האַנט ביים אייבערשטן ברעג אַלמער, שטייט שטאַרק פאַרטראַכט חנן. אָוונט. די שול איז באַנומען מיט אַ מיסטישער שטימונג. אין די ווינקלען, שאָטנס.

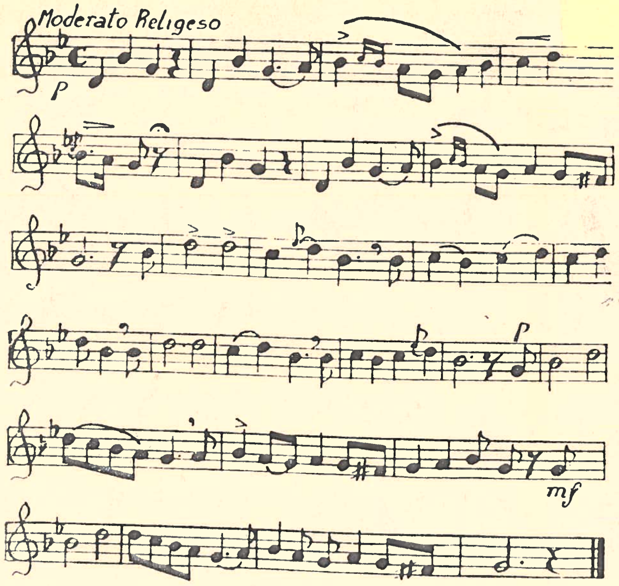

ניגון געזונגען פון דער חילנער טרופּע

בטלנים — ענדיקן זינגען. מחמת וואָס, מחמת וואָס
איז די נשמה
פון הויכער הייך
אַראָפּ אין טיפסטן גרונט?
דאָס פאַלן טראָגט
דאָס אויפקומען אין זיך...

לאַנגע פויזע. אַלע דריי זיצן אומבאַוועגט, שטאַרק פאַרחלומט.

1טער בטלן — ווי מען דערציילט אַ מעשה. ביי ר' דודל טאַלנער, זכותו יגן עלינו, איז געווען אַ גילדערנער שטול און אויף אים איז געווען אויסגעקריצט: „דוד, מלך ישראל, חי וקים". — פויזע.

2טער בטלן — מיט דעם זעלביקן טאָן. ר' ישראל ריזשינער, זכרונו לברכה, האָט זיך אויפגעפירט ווי אַן אמתער מאָנאַרך. ביי זיין טיש האָט שטענדיק געשפּילט אַ קאַפּעליע פון פיר און צוואַנציק קלעזמאָרים און אַרויספאָרן פלעגט ער נישט אַנדערש ווי אויף זעקס פערד נאָ שפּיץ.

3טער בטלן — מיט התפעלות. און וועגן ר' שמואל קאַמינקער דערציילט מען, אַז ער איז אומגעגאַנגען אין גילדערנע פאַנטעפע־לעך... אַנטציקט. אין גילדערנע פאַנטעפעלעך!

דער משולח — הייבט זיך אויף פון באַנק. בלייבט זיצן אויסגעגלייכט. מיט אַ רויִק זאַנפטן קול, ווי פון דער ווייט. דער הייליקער ר' זוסיע אַניפּאָלער איז כל ימיו געווען אַן אביון, האָט געקליבן נדבות, איז אומגעגאַנגען אין אַ פויערשן טיזליק [1] מיט אַ שטריק אַרומגעגאַרטלט און האָט פון דעסט וועגן נישט וויניקער אויפגעטאָן ווי דער טאַלנער אָדער דער ריזשינער.

1טער בטלן — אומצופרידן. איר, האָט קיין פאַראיבל נישט, גרייסט נישט וועגן וואָס מען רעדט און מישט זיך אַריין, אַז מען דערציילט וועגן דער גרויסקייט פונעם טאַלנער אָדער ריזשינער, רעדט זיך דען וועגן זייער רייכקייט? ווייניק גבירים אַדירים איז דאָ אויף דער וועלט? מען דאַרף דאָך פאַרשטיין, אַז אי אין דער גאָלדענער שטול, אי אין דער קאַפּעליע, אי אין די גילדערנע פאַנטעפעלעך איז געלעגן אַ טיפער סוד, אַ טעם הכמוס [2].

3טער בטלן — עס פאַרשטייט זיך! ווער פאַרשטייט דאָס נישט!

2טער בטלן — ווער עס האָט געהאַט אָפענע אויגן, דער האָט

---

[1] (רוסיש) מאַנטל. — [2] אַ טיף באַהאַלטענער מאָטיוו (מיסטיש).

געזען. מען דערציילט, אַז בשעת דער אַפּטער רבי האָט זיך צום ערשטן מאָל באַגעגנט אין וועג מיטן ריזשינער, האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן קושן די רעדער פון זיין וואָגן. און אַז מען האָט אים געפרעגט, וואָס דאָס באַדייט, האָט ער אַ געשריי געטאָן: „טפּשים! איר זעט דען נישט, אַז דאָס איז די מרכבה של מעלה?"

3טער בטלן — אַנטציקט. איי, איי, איי!

1טער בטלן — דער תוכן איז דאָך אין דעם, וואָס דער גילדערנער שטול איז קיין שטול נישט געווען, די קאַפּעליע קיין קאַפּעליע און די פערד זיינען קיין פערד נישט געווען. דאָס אַלץ איז געווען נאָר אַ דמיון, אַן אָפּשיין, און האָט געדינט ווי אַ בגד, ווי אַ שייד פאַר זייער גרויס.

דער משולח — אמתע גרויס דאַרף נישט האָבן קיין שיינעם בגד.

1טער בטלן — איר האָט אַ טעות! אמתע גדלות מוז האָבן אַ פאַסיקן לבוש!...

2טער בטלן — קוועטשט מיט די פּלייצעס. זייער גדלות! זייער תקיפות! עס איז דען משער צו זיין?

1טער בטלן — אַ חידוש זייער תקיפות! איר האָט געהערט די מעשה מיט ר' שמעלקע ניקלשבערגערס קאַנטשיק? כדאי צו הערן. אַ מאָל זיינען צו ר' שמעלקען געקומען לאָדן זיך אַן אָרעמאַן מיט אַ גביר, וועלכער איז געווען אַ קרוב למלכות און פאַר וועמען אַלע האָבן געציטערט. ר' שמעלקע האָט אויסגעהערט ביידע צדדים און אַרויסגעגעבן אַ פּסק־דין, אַז דער אָרעמאַן האָט געוווּנען דעם משפט. איז דער גביר ברוגז געוואָרן און האָט געזאָגט, אַז ער וועט נישט מקיים פּסק זיין. רופט זיך אָפּ רויק ר' שמעלקע: „דו וועסט מקיים זיין. אַז אַ רבי הייסט, מוז מען מקיים זיין". איז שוין דער גביר אין כעס געוואָרן און האָט אָנגעהויבן שרייען: „איך לאַך זיך אויס פון אייך מיט אייער רבנות!"... דאָ האָט זיך ר' שמעלקע אויפגעהויבן מלוא קומתו [3] און אַ געשריי גע־

טאָן: „בזה הרגע זאָלסטו מקיים פּסק זײַן! אַז נישט — נעם איך דעם קאַנטשיק!“... דאָ איז דער גבֿיר אין גאַנצן אַרויס פֿון די כּלים, האָט אָנגעהויבן מחרף ומגדף[4] זײַן דעם רבין. נעמט ר׳ שמעלקע און רוקט אַ ביסל אַרויס דאָס קעסטל פֿון טיש. אַז פֿון דאָרטן שפּרינגט מיט אַ מאָל אַרויס דער נחש הקדמוני, די אוראַלטע שלאַנג, און זי וויקלט זיך אַרום דעם גבֿיר אַרום האַלדז. נו, נו, האָט זיך שוין דאָרט אַ ביסל געטאָן. דער גבֿיר שרײַט און וויינט: „גוואַלד, רבי, זײַט מיר מוחל, איך וועל טאָן אַלץ, וואָס איר וועט הייסן, נאָר נעמט צו די שלאַנג!“... האָט אים ר׳ שמעלקע געזאָגט: „דו וועסט שוין פֿאַרזאָגן די קינדער און קינדסקינדער, זיי זאָלן פֿאָלגן דעם רבין און מורא האָבן פֿאַר זײַן קאַנטשיק“. און האָט אַראָפּגענומען פֿון אים די שלאַנג.

3טער בטלן — כאַ־כאַ־כאַ! אַ פֿײַנער קאַנטשיק! פּויזע.

2טער בטלן — צום ערשטן. איר האָט, ווײַזט־אויס, אַ טעות געהאַט. די מעשׂה האָט געמוזט פּאַסירן נישט מיט דעם נחש הקדמוני...

3טער בטלן — וואָסי? פֿאַר וואָס?

2טער בטלן — גאָר פּשוט. עס קאָן נישט זײַן, אַז ר׳ שמעלקע ניקלשבערגער זאָל זיך באַניצן מיטן נחש הקדמוני. דער נחש הקדמוני איז דאָך דער סמך־מם, אַליין די סיטרא אחרא[5], רחמנא לצלן. שפּײַט־אָפּ.

3טער בטלן — נו, פּטור! ר׳ שמעלקע האָט מסתּמא געוווסט, וואָס ער טוט!

1טער בטלן — באַליידיקט. איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס די רעדסט! איך דערצייל אַ מעשׂה, וואָס האָט פּאַסירט לפֿני כּל עם ועדה, צענדליגער מענטשן האָבן דאָס מיט זייערע אויגן געזען,

[4] לעסטערן און זידלען. — [5] (אַראַמיש) די צווייטע זייט (קעגן די גוטע מלאכים — מקטרגים, משחיתים), נישט־גוטע (אין קבלה).

און דו קומסט און זאָגסט, אַז דאָס האָט נישט געקאָנט פּאַסירן. גלאַט אין דער וועלט אַרײַן גערעדט.

2טער בטלן — חס ושלום! נאָר איך האָב גערעכנט, אַז עס זײַנען נישט פֿאַראַן אַזעלכע שמות און צרופֿים, וואָס מען זאָל קאָנען אַרויסרופֿן מיט זיי דעם סמך־מם. שפּײַט אויס.

דער משולח — אַרויסרופֿן דעם טײַוול קאָן מען נאָר מיט דעם גרויסן צווייפּאַכיקן אויסגעדריקטן שם, וואָס שמעלצט־צונויף אין זײַן פֿלאַם די העכסטע בערגשפּיצן מיט די טיפֿסטע טאָלן.

חנן הייבט־אויף דעם קאָפּ און הערט זיך אויפֿמערקזאַם צו.

3טער בטלן — אומרויק. און עס איז קיין סכּנה נישט צו באַניצן דעם גרויסן שם?

דער משולח — פֿאַרטראַכט. אַ סכּנה?... ניין... נאָר פֿון גרויס גלוסטיקייט, וואָס דער פֿונק גלוסט צום פֿלאַם, קאָן פּלאַצן די כּלי...

1טער בטלן — אין מײַן שטעטל איז דאָ אַ בעל־שם, אַ וויל־דער בעל־מופֿת. דהײַנו, מיט אַ שם מאַכט ער אָן אַ שׂריפֿה און פֿאַרלעשט זי גלײַך מיט אַ צווייטן שם. ער זעט, וואָס עס טוט זיך פֿאַר הונדערט מײַל פֿון אים, צאַפּט מיטן פֿינגער ווײַן פֿון וואַנט וכדומה. האָט ער מיר אַליין געזאָגט, אַז ער ווייס פֿון אַזעלכע שמות, וואָס מען קאָן מיט זיי באַשאַפֿן אַ גולם, מחיה מתים זײַן, ווערן אַ רואה ואינו נראה, אַרויסרופֿן נישט־גוטע... אַפֿילו דעם סמך־מם. שפּײַט־אויס. איך האָב דאָס פֿון זײַן מויל געהערט.

חנן — וועלכער איז די גאַנצע צײַט געשטאַנען אומבאַוועגט און זיך צוגעהערט מיט קאָפּ, מאַכט אַ טריט צום טיש, קוקט אויפֿן משולח, נאָך דעם אויפֿן ערשטן בטלן. מיט אַ ווײַטן פֿאַרטראַכטן קול: ווו איז ער?

דער משולח שטעלט־אָפּ זײַן בליק אויף חננען און לאָזט די גאַנצע צײַט פֿון אים נישט אַראָפּ די אויגן.

1טער בטלן — פֿאַרוווּנדערט. ווער?

חנן — דער בעל־שם.

1טער בטלן — ווו זאָל ער זײַן! בײַ מיר אין שטעטל, אויב ער לעבט נאָך.

חנן — ווײַט פֿון דאַנען?

1טער בטלן — דאָס שטעטל? ווײַט! אַ מהלך רבֿ! אין טיף פּאָלעסיע!

חנן — וויפֿל גאַנג?

1טער בטלן — גאַנג וויפֿל? אַ גוטן חודש, אויב נישט מער... פּויזע. אַנטקעגן וואָס פֿרעגסטו דאָס? ווילסט אפֿשר גיין צו אים? חנן שווײַגט. דאָס שטעטל רופֿט זיך קראַסנע. דער בעל־שם הייסט ר׳ אלחנן.

חנן — פֿאַרוווּנדערט, פֿאַר זיך. אלחנן? אל חנן?... גאָט פֿון חנן?...

1טער בטלן — צו די בטלנים. איך זאָג אײַך, דאָס איז אַ בעל־מופֿת! ער האָט געפּרוּווט אין מיטן העלן טאָג מיט אַ שם...

2טער בטלן — שלאָגט אים איבער. זאָל זײַן גענוג צו ריידן וועגן אַזעלכע זאַכן צו דער נאַכט! בפֿרט נאָך אין אַ מקום קדוש. מ׳קאָן זיך חס ושלום אומגערן אַרויסכאַפּן מיט אַ שם, מיט אַ צרוף און עס וועט געשען אַן אומגליק... שוין געווען, רחמנא לצלן, אַזעלכע סיבות. חנן גייט לאַנגזאַם אַרויס. אַלע קוקן אים נאָך. פּויזע.

דער משולח — ווער איז דער בחור?

1טער בטלן — אַ בחור, אַ ישיבֿה־בחור.

מאיר מאַכט צו די טירלעך פֿון דער בימה און גייט־צו צום טיש

2טער בטלן — אַ טײַערע כּלי, אַן עילוי!

3טער בטלן — אַן אײַזערנער קאָפּ! פֿינף הונדערט בלאַט גמרא אויסווייניק אויפֿן פֿינגער!

דער משולח — פֿון וואַנען איז ער?

מאיר — ער איז ערגעץ פֿון דער ליטע. געלערנט דאָ אין דער ישיבֿה, געשמט פֿאַרן ערשטן בחור. באַקומען סמיכה אויף הוראה. מיט אַ מאָל איז ער פֿאַרשוווּנדן געוואָרן און האָט זיך אַ גאַנץ יאָר נישט געוויזן. מ׳האָט געזאָגט, ער איז אַוועק אָפּריכטן גלות. נישט לאַנג האָט ער זיך אומגעקערט. גאָר נישט יענער בחור, וואָס געווען. שטענדיק פֿאַרטראַכט, פֿאַסט הפֿסקות משבת לשבת, פֿראַוועט מקוואות[6]... שטילער. מ׳זאָגט, אַז ער עסקט זיך מיט קבלה...

2טער בטלן — שטיל. אין שטאָט רעדט מען אויך וועגן דעם... מ׳איז שוין געווען בעטן בײַ אים קמיעות[7]. נאָר ער גיט נישט...

3טער בטלן — ווער ווייסט ווער ער איז? אפֿשר פֿון די גדולים! ווער קאָן וויסן! און נאָכקוקן איז אַ סכּנה... פּויזע.

2טער בטלן — גענעצט. שפּעט... צײַט לייגן זיך שלאָפֿן... צום ערשטן בטלן מיט אַ שמייכל. אַ שאָד, וואָס דאָ איז נישטאָ אײַער בעל־שם, וועלכער קאָן צאַפּן ווײַן פֿון וואַנט... איך וואָלט זיך איצט מחיה זײַן מיט אַ קאַפּעלע בראָנפֿן. איך האָב הײַנט אַ גאַנצן טאָג נישט געהאַט אין מויל!

1טער בטלן — בײַ מיר איז הײַנט אויך כּמעט אַ תּענית. מער נישט, נאָכן דאַוונען געמאַכט שהכּל אויף אַ רעטשענעם קיכל.

מאיר — האַלב בסוד, צופֿרידן. וואַרט אָקערשט, מיר וועלן דוכט זיך, באַלד האָבן אַ גוט ביסל משקה. סענדער איז געפֿאָרן זען אַ חתן פֿאַר זײַן בת־יחידה. זאָל ער נאָר שרײַבן למזל תּנאים, וועט ער שוין שטעלן אַ פֿײַנעם תּיקון.

2טער בטלן — אַ! איך גלייב נישט, ער זאָל ווען עס איז שרײַבן תּנאים. דרײַ מאָל געפֿאָרן זען חתנים און אַלץ אומגעקערט זיך מיט גאָרנישט. דאָס געפֿעלט אים נישט דער חתן, דאָס איז אים קנאַפּ יחוס, דאָס ווייניק נדן... מען טאָר ניט זײַן אַזאַ אויסקלײַבער!

מאיר — סענדער מעג זיך פֿאַרגינען. אָן עין־הרע אַ גבֿיר, אַ מיוחס. די בת־יחידה אַ געראָטענע, אַ יפֿת תּואַר...

3טער בטלן — מיט אַנטציקונג. איך האָב האָלד סענדערן! אַן אמתער חסיד. טאַקע פֿון די מיראָפּאָליער חסידים, מיטן ברען!...

1טער בטלן — קאַלט. אַ חסיד איז ער אַ גוטער, נישטאָ וואָס צו ריידן. נאָר די בת־יחידה זײַנע האָט ער געמעגט אויסגעבן אויף אַן אַנדער אופֿן.

3טער בטלן — וואָסי? וואָס?

1טער בטלן — אַמאָליקע צײַטן, אַז אַ גבֿיר, און נאָך פֿון אַ פֿײַנער משפּחה, פֿלעגט דאַרפֿן אַ שידוך טאָן, פֿלעגט ער ניט זוכן נישט קיין געלט, נישט קיין יחוס אָבֿות, נאָר יחוס עצמו. פֿלעגט אַוועקפֿאָרן אין דער גרויסער ישיבֿה, אָפּגעבן דעם ראש־ישיבֿה די שיינע מתּנה און יענער פֿלעגט אים שוין אויסקלײַבן אַ בחור פֿון

[6] (מיסטישער ניואַנס) גיין אין מקווה (מיט אַ העכערער כּוונה).
[7] (שבת, ס׳) אַמולעטן, טאַליזמאַנען.

די שופּרא דשופּרא [8]. סענדער האָט אויך געקאָנט טאָן אַזוי.

דער משולח — ער וואָלט אפשר דאָ אין דער ישיבֿה אויך געפֿונען אַ פּאַסיקן חתן.

1טער בטלן — פֿאַרוווּנדערט. פֿון וואַנען ווייסט איר?

דער משולח — איך בין זיך משער.

3טער בטלן — געאײַלט. נו, נו, נו, נישט גערעדט קיין לשון־הרע, בפֿרט וועגן אַנשי שלומנו... אַ שידוך טוט מען מיט דעם, וועלכער איז באַשערט...

עס עפֿנט זיך האַסטיק די טיר און עס לויפֿט־אַריין אַן עלטערע ייִדענע. פֿירנדיק פֿאַר די הענט צוויי קליינע קינדער

עלטערע ייִדענע — לויפֿט מיט די קינדער צום אָרון־קודש, שרײַענדיק מיט אַ געוויין. אײַ, אײַ, רבונו של עולם! העלף מיר! לויפֿט צום אָרון־קודש. קינדערלעך! מיר וועלן עפֿענען דעם אָרון־קודש, מיר וועלן צופֿאַלן צו די ספֿרי־תּורה און נישט אַוועקגיין, ביז מיר וועלן אויסוויינען אַ רפֿואה שלימה פֿאַר אײַער מאַמען! עפֿנט דעם אָרון־קודש, וואַרפֿט זיך אין אים מיטן קאָפּ און הייבט־אָן מיט אַ וויינענדיקן רעטשיטאַטיוו. גאָט פֿון אַבֿרהם, פֿון יצחק און פֿון יעקבֿ, קוק אויף מײַן בראָך, קוק־אָן דעם צער פֿון די יונגע קינדערלעך און נײַט נעם־צו זייער מאַמען יונגערהייט פֿון דער וועלט! הייליקע תּורות, שטעלט זיך אײַן פֿאַר אַ ביטערער אַלמנה! הייליקע תּורות, ליבע אמהות, גייט, לויפֿט צום רבונו של עולם, שרײַט, בעט, אַז דאָס שיינע ביימעלע זאָל נישט אַרויסגעריסן ווערן מיטן וואָרצל, אַז דאָס יונגע טײַבעלע זאָל נישט אַרויסגעוואָרפֿן ווערן פֿון נעסט, אַז דאָס שטילע שעפֿעלע זאָל נישט צוגענומען ווערן פֿון טשערעדע!... היסטעריש. איך וועל אײַנרײַסן וועלטן, איך וועל שפּאַלטן הימלען! איך וועל נישט אַוועקגיין פֿון דאַנען, ביז מ׳וועט מיר נישט אומקערן די קרוין פֿון מײַן קאָפּ!...

מאיר — גייט־צו, רירט זי שטיל אָן, רעדט געלאַסן. חנה־אסתּר, אפֿשר אַוועקזעצן אַ מנין זאָגן תּהילים?

עלטערע ייִדענע — ציט־אַרויס דעם קאָפּ פֿון אָרון־קודש. קוקט אויף מאירן נישט פֿאַרשטייענדיק. מיט אַ מאָל געאײַלט. אײַ, זעצט אַ מנין ייִדן תּהילים זאָגן, זעצט! אָבער גיכער, גיכער! יעדע מינוט איז טײַער! שוין צוויי טעג ווי זי ליגט, נעבעך, אָן לשון און ראַנגלט זיך מיטן טויט!

מאיר — די רגע! אָט גלײַך זעץ איך צען מענטשן! מיט אַ בעטנדיקן קול. אָבער מ׳דאַרף דאָך זיי עפּעס געבן פֿאַר די טרחה... אָרעמע לײַט!

עלטערע ייִדענע — זוכט אין קעשענע. נאָט אײַך אַ גילדן [9]! אָבער זעט, עס זאָל זײַן געזאָגט.

מאיר — אַ גילדן... צו דרײַ גראָשן איף אַ פּאַרשוין... ווייניקלעך...

עלטערע ייִדענע — נישט הערנדיק אים. קומט, קינדערלעך, לאָמיר לויפֿן אין אַנדערע קלויזן! גייט געשווינד אַרויס.

דער משולח — צום דריטן בטלן. אין דער פֿרי איז געקומען אַ ייִדענע עפֿענען דעם אָרון־קודש פֿאַר אַ טאָכטער, וואָס גייט צוויי טעג צו קינד און קאָן נישט מוליד זײַן. איצט איז געקומען עפֿענען דעם אָרון־קודש אַ ייִדענע פֿאַר אַ טאָכטער, וואָס ראַנגלט זיך צוויי טעג מיטן טויט...

3טער בטלן — נו, איז וואָס?

דער משולח — פֿאַרטראַכט. אַז אַ נשמה פֿון אַ מענטשן, וואָס איז נאָך נישט געשטאָרבן, דאַרף אַרײַן אין אַ גוף, וואָס איז נאָך נישט געבוירן געוואָרן, קומט־פֿאָר אַ געראַנגל. שטאַרבט די קראַנקע, ווערט געבוירן דאָס קינד. ווערט די קראַנקע געזונט, וועט געבוירן ווערן אַ טויט קינד.

1טער בטלן — איבערגעראַשט. אײַ, אײַ, אײַ! ווי בלינד אַ מענטש איז! ער זעט נישט, וואָס נעבן אים טוט זיך!

מאיר — גייט־צו צום טיש. נו, אָט האָט דער איבערשטער צוגעשיקט אויף תּיקון. אָפּזאָגן תּהילים, מאַכן לחיים, און דער איבערשטער וועט זיך מרחם זײַן און צושיקן דער קראַנקער אַ רפֿואה שלימה.

1טער בטלן — צו די בחורים, וואָס זיצן פֿאַרשלאָפֿן בײַם גרויסן טיש. בחורים! ווער וויל זאָגן תּהילים? איר וועט באַקומען יעדער צו אַ רעטשן קיכל. די בחורים הייבן זיך אויף פֿון אָרט. מיר וועלן גיין אין חדר מיוחד.

די דריי בטלנים, מאיר און די ישיבה־בחורים, חוץ הענעכן, גייען־אַוועק אין חדר מיוחד, באַלד הייבט זיך אָן הערן פֿון דאָרט אַ וויינענדיק „אשרי האיש״. ביים קלענערן טיש בלייבט די גאַנצע צייט אומבאַוועגט דער משולח, וואָס לאָזט נישט אַראָפּ דעם בליק פֿון אָרון־קודש. לאַנגע פּויזע. עס גייט־אַריין חנן.

חנן — זייער מיד, גייט פֿאַרטראַכט, ווי אָן אַ ציל, צום אָרון־קודש. באַמערקט, אַז ער איז אָפֿן, שטעלט זיך אָפּ איבערגעראַשט. דער אָרון־קודש אָפֿן? ווער האָט אים געעפֿנט? פֿאַר וועמען האָט ער זיך געעפֿנט אין האַלבער נאַכט? קוקט אין אָרון־קודש. ספֿרי־תּורה... שטייען זיך צוגעטוליעט איינע צו די אַנדערע, רויִקע, שווײַגנדיקע. און אין זיי זײַנען פֿאַרבאָרגן אַלע סודות און רמזים, אַלע צרופֿים פֿון ששת ימי בראשית ביז דעם סוף פֿון אַלע דורות. און ווי שווער עס איז צו דערגיין פֿון זיי אַ סוד אָדער אַ רמז, ווי שווער! ציילט די ספֿרי־תּורה. איינס, צוויי, דרײַ, פֿיר, פֿינף, זעקס, זיבן, אַכט, נײַן ספֿרים. דאָס וואָרט „אמת״, אין מספּר קטן... און אין יעדן ספֿר — פֿיר עץ־חיימס... ווײַטער זעקס און דרײַסיק! נישטאָ קיין שעה, איך זאָל זיך נישט אָנשטויסן אויף אָט דער צאָל — און וואָס זי באַטײַט, ווייס איך נישט, נאָר איך פֿיל, אַז אין איר ליגט דער גאַנצער תּוכן... 36 איז די צאָל פֿון לאה. דרײַ מאָל 36 — איז חנן... לאה מאַכט „לא ה׳״, נישט גאָט.... נישט דורך גאָט... גיט אַ ציטער. וואָס פֿאַר אַ שרעקלעכער געדאַנק, און ווי ער ציט מיך צו זיך...

הענעך — הייבט־אויף דעם קאָפּ, קוקט מיט קאָפּ אויף חננען. חנן! דו גייסט־אום די גאַנצע צײַט פֿאַרחלומט...

חנן — טרעט־אָפּ פֿון אָרון־קודש. גייט לאַנגזאַם צו צו הענעכן. שטעלט זיך אָפּ. פֿאַרטראַכט. סודות, רמזים אָן אַ סוף און דעם גלײַכן וועג זעט מען נישט... קליינע פּויזע. דאָס שטעטל הייסט קראַסנע... דער בעל־שם ר׳ אלחנן...

הענעך — וואָס זאָגסטו?

חנן — ווי אויפֿוואַכנדיק. איך? גאָר נישט... איך האָב געטראַכט...

הענעך — שאָקלט מיטן קאָפּ. האָסט זיך צו פֿיל אַרײַנגעטאָן אין קבלה, חנן... זינט דו האָסט זיך אומגעקערט, האָסטו קיין ספֿר אין האַנט נישט גענומען.

חנן — נישט פֿאַרשטייענדיק. קיין ספֿר אין האַנט נישט גענומען? וואָס פֿאַר אַ ספֿר?

הענעך — וואָס פֿרעגסטו? גמרא, פּוסקים, פֿאַרשטייט זיך...

חנן — אַלץ נישט קומענדיק צו זיך. גמרא?... פּוסקים?... אין האַנט נישט גענומען?... גמרא איז קאַלט און טרוקן... פּוסקים זײַנען קאַלט און טרוקן. קומט מיט אַ מאָל צו זיך, לעבהאַפֿט. אונטער דער ערד איז דאָ אַקוראַט אַזאַ וועלט ווי אויף דער ערד. דאָרטן זײַנען דאָ פֿעלדער און וועלדער, ימים און מדבריות, שטעט און דערפֿער. אויף די פֿעלדער און מדבריות טראָגן זיך דאָרט אום שטאַרקע שטורעמווינטן, און אויף די ימים שווימען גרויסע אָקרענטן און אין די געדיכטע וועלדער הערשט אַן אייביקער פּחד, און עס דונערן דונערן... נאָר איין זאַך איז דאָרטן נישטאָ. נישטאָ קיין הויכער הימל, פֿון וואַנען עס זאָלן זיך טראָגן פֿײַערדיקע בליצן, פֿון וואַנען עס זאָל בלענדן די זון... אַזוי איז גמרא. זי איז טיף, זי איז גרויס און הערלעך. אָבער זי שמידט־צו צו דער ערד, זי לאָזט נישט פֿליִען אין דער הויך. מיט התלהבֿות. און קבלה? זי רײַסט־אָפּ די נשמה פֿון דער ערד! זי הייבט־אויף דעם מענטשן צו די העכסטע היכלות, זי עפֿנט פֿאַר די אויגן אַלע הימלען, זי פֿירט גלײַך צום פּרדס, זי ציט זיך צום אין־סוף! זי אַנטפּלעקט אַ ברעג פֿון גרויסן פֿאָרהאַנג... וואַרפֿט זיך אָפּ. נישטאָ קיין כּוח... דאָס האַרץ חלשט...

הענעך — זייער ערנסט. אַלץ אמת. אָבער דו פֿאַרגעסט, אַז פֿליִען־אַרויף מיט אַ התלהבֿות איז די גרעסטע סכּנה. מ׳קאָן לײַכט זיך אָפּרײַסן און אַרײַנפֿאַלן אין תּהום אַרײַן... גמרא הייבט די נשמה אין דער הויך, פּאַמעלעך, אָבער זי שיצט דעם מענטשן ווי אַ געטרײַער וועכטער, וואָס שלאָפֿט נישט און דרימלט נישט. זי נעמט־אַרום אַ מענטשן ווי מיט אַן אײַזערנעם פּאַנצער און לאָזט אים נישט אָפּקערן פֿון גלײַכן וועג נישט רעכטס, נישט לינקס. אָבער קבלה? דו געדענקסט די גמרא. מיט אַ גמרא־ניגון. „פֿיר זײַנען אַרײַן אין פּרדס: בן עזאי, בן זומא, אַחר און ר׳ עקיבֿא. בן עזאי האָט אַרײַנגעקוקט און איז געשטאָרבן. בן זומא האָט אַרײַנגעקוקט און איז אַראָפּ פֿון זינען. אַחר האָט אונטערגעהאַקט די פֿלאַנצונגען, האָט כּופֿר בעיקר געווען, און נאָר איך ר׳ עקיבֿא איז אַרײַן און אַרויס בשלום.

חנן — שרעק מיך נישט מיט זיי. מיר ווייסן נישט, ווי זיי זײַנען געגאַנגען און מיט וואָס זיי זײַנען געגאַנגען. אפשר זײַנען זיי געשטרויכלט געוואָרן, ווײַל זיי זײַנען געגאַנגען אָנקוקן, נישט מתקן זײַן... אָט זעען מיר דאָך, אַז נאָך זיי זײַנען געגאַנגען אַנדערע — דער אר״י הקדוש, דער בעל שם טובֿ הקדוש — און זײַנען נישט נכשל געוואָרן.

העניך — דו גלײַכסט זיך צו זיי?

חנן — איך גלײַך זיך נישט. איך גיי מיט מײַן וועג...

העניך — מיט וואָס פֿאַר אַ וועג?

חנן — דו וועסט מיך נישט פֿאַרשטיין.

העניך — איך וועל דיך פֿאַרשטיין. מײַן נשמה ציט זיך אויך צו די הויכע מדרגות.

חנן — טראַכטנדיק אַ ווײַלע. די עובֿדה פֿון צדיקים באַשטייט אין דעם, וואָס זיי רייניקן־אָפּ מענטשלעכע נשמות, רײַסן פֿון זיי אַראָפּ די קליפּה פֿון זינד און הייבן זיי אויף צו זייער ליכטיקן מקור. די עובֿדה איז אַ שווערע, וואָרעם „בײַ דער טיר הויערט די זינד". אָפּגערייניקט איין נשמה, קומט אויף איר אָרט אַן אַנדערע, אַ באַפֿלעקטע מיט נאָך מער זינד. געבראַכט צו תּשובֿה איין דור, קומט אויף זײַן אָרט אַן אַנדערער, נאָך אַ מער האַרטנעקיקער... און די דורות ווערן אַלץ שוואַכער און די זינד אַלץ שטאַרקער, און צדיקים — אַלץ ווייניקער.

העניך — וואָס זשע דאַרף מען נאָך דײַן שיטה נאָך טאָן?

חנן — שטיל, נאָר זייער זיכער. מ'דאַרף נישט קיין מלחמה האַלטן מיט דער זינד, נאָר אויסבעסערן זי. ווי אַ גאָלדשמיד לײַטערט גאָלד אין אַ שטאַרקן פֿײַער, ווי אַן ערדאַרבעטער זיפּט־אָפּ פֿולע קערנער פֿון פּוסטע קאָסטרע [10], אַזוי דאַרף מען אויסלײַטערן די זינד פֿון איר טומאה, אַזוי אַז אין איר זאָל בלײַבן נאָר קדושה...

העניך — פֿאַרוווּנדערט. קדושה אין זינד? פֿון וואַנען קומט דאָס?

חנן — אַלץ, וואָס גאָט האָט באַשאַפֿן, האָט אין זיך אַ פֿונק פֿון הייליקייט...

העניך — זינד האָט באַשאַפֿן נישט גאָט, נאָר די סיטרא אַחרא!

10 שאָלעכץ.

חנן — און ווער האָט די סיטרא אַחרא באַשאַפֿן? אויך גאָט. סיטרא אַחרא הייסט די צווייטע זײַט פֿון גאָט. ווי באַלד זי איז אַ זײַט פֿון גאָט, מוז זי האָבן אין זיך קדושה.

העניך — דערשיטערט. קדושה אין דער סיטרא אַחרא!! איך קאָן נישט! איך פֿאַרשטיי נישט! לאָז מיך באַטראַכטן! לאָזט־אַראָפּ דעם קאָפּ צוגעדריקט צו די הענט, אויפֿן שטענדער. פּויזע.

חנן — גייט־צו, בייגט זיך צו צו אים, מיט אַ ציטערדיקן קול. וואָסער זינד איז די שטאַרקסטע? וואָסער זינד איז שווערער ווי אַלץ מנצח צו זײַן? די זינד פֿון אַ גלוסטונג צו אַ נקבֿה? יאָ?

העניך — נישט אויפֿהייבנדיק דעם קאָפּ. יאָ...

חנן — אין אַז מ'לײַטערט־אויס אָט די זינד אין אַ שטאַרקן פֿײַער, ווערט פֿון דער גרעסטער טומאה די העכסטע קדושה, ווערט „שיר השירים". מיט אַ פֿאַרכאַפּטן אָטעם. „שיר השירים"! גלײַכט זיך אויס און מיט אַן אַנטציקונג־התלהבֿות הייבט ער אָן שטיל זינגען. „שיין ביסטו מײַן באַשערטע, שיין ביסטו. דײַנע אויגן ווי טויבן קוקן־אַרויס פֿון אונטער דײַנע אויגברעמען. דײַנע האָר זײַנען ווי אַ טשערעדע ציגעלעך, וואָס לויפֿן־אַראָפּ פֿון באַרג גלעד. דײַנע ציין זײַנען ווי אַ טשערעדע שאָף, וואָס האָבן זיך נאָר וואָס אויסגעבאָדן, און אַלע זײַנען זיי צווילינגען און קיין שום אומפֿרוכפּערדיקע איז נישטאָ צווישן זיי...

פֿון חדר מיוחד גייט־אַרויס מאיר. עס הערט זיך אַ שטילער קלאַפּ אין טיר. זי עפֿנט זיך אומזיכער. עס גייען־אַריין לאה, פֿירנדיק פֿאַר דער האַנט פֿראַדען, נאָך זיי גיטל. שטעלן זיך אָפּ בײַ דער טיר.

מאיר — דערזעענדיק זיי, זייער פֿאַרוווּנדערט. מיט אַ חניפֿה־דיק־אַנטציקטן קול. זע?... ר' סענדערס טאָכטער?... לאהלע?...

לאה — פֿאַרשעמט. איר געדענקט, איר האָט צוגעזאָגט ווײַזן מיר די אַלטע געשטיקטע פּרוכתן...

ווי נאָר עס דערהערט זיך איר קול, האַקט חנן איבער דאָס זינגען. ער קוקט מיט ברייט געעפֿנטע אויגן אויף לאהן. די גאַנצע צייט — אָדער ער קוקט אויף איר, אָדער ער שטייט מיט געשלאָסענע אויגן אין איין עקסטאַז.

פֿראַדע — ווײַז איר, מאירקע, די פּרוכתן, די אַלטע, די שענסטע, ווײַז איר... לאהלע האָט צוגעזאָגט אויסשטיקן צו דער מאַמעס יאָרצײַט אַ פּרוכת. אויסשטיקן וועט זי אים מיט גינגאָלד אויף דעם בעסטן סאַמעט, ווי מ'פֿלעגט אַמאָל אויסשטיקן, מיט לייבעלעך, מיט אָדלערס. וועט מען אויפֿהענגען דעם פּרוכת אויפֿן אָרון־קודש, וועט איר מאַמעס כשרע נשמה פֿרייען זיך אין גן־עדן.

לאה קוקט זיך נישט זיכער אַרום, באַמערקט חננען, לאָזט־אַראָפּ די אויגן און בלײַבט אַזוי די גאַנצע צייט מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, אָנגעשטרענגט.

מאיר — אָך, מיטן גרעסטן פֿאַרגעניגן! ווי דען? ווי דען? די רגע ברענג איך די פּרוכתן, די שענסטע, די עלטסטע. גייט צום קאַסטן בײַ דער גאַסטיר און נעמט פֿון דאָרטן אַרויס פּרוכתן.

גיטל — כאַפּט־אָן לאהן בײַ דער האַנט. לאהלע, האָסט קיין מורא נישט בײַ נאַכט אין שול?

לאה — איך בין קיין מאָל נישט געווען בײַ נאַכט אין שול... חוץ שׂמחת־תּורה, נאָר שׂמחת־תּורה איז ליכטיק און פֿריילעך, און איצטער... ווי טרויעריק דאָ איז, ווי טרויעריק!

פֿראַדע — טעכטערלעך, אין אַ שול מוז זײַן טרויעריק. האַלבע נאַכט קומען אַהער מתים דאַווענען און לאָזן דאָ זייער טרויער...

גיטל — באָבעניו! רעדט נישט וועגן טויטע, איך האָב מורא!

פֿראַדע — נישט הערנדיק זי. און יעדן פֿרימאָרגן, אַז דער אַלמעכטיקער וויינט אויפֿן חורבן בית־המקדש, פֿאַלן זײַנע הייליקע טרערן אין די שולן. דערפֿאַר זײַנען אין די אַלטע שולן די ווענט פֿאַרוויינטע. און מ'טאָר זיי נישט קאַלכן. אַז מען קאַלכט זיי, ביזערן זיי זיך און וואַרפֿן מיט שטיינער.

לאה — ווי אַלט זי איז, ווי אַלט! פֿון דרויסן האָב איך דאָס נישט אַזוי באַמערקט.

פֿראַדע — אַלט, זייער אַלט, טאָכטערל. מ'זאָגט אַפֿילו, אַז מ'האָט זי געפֿונען אַ געבויטע אונטער דער ערד. וויפֿל חורבונות זײַנען דאָ געווען, וויפֿל מאָל איז די גאַנצע שטאָט אָפּגעברענט, און זי איז גאַנץ געבליבן. איין מאָל נאָר האָט זיך אין איר אָנגעכאַפּט דער דאַך, זײַנען אָנגעפֿלויגן טײַבעלעך, אָן אַ צאָל טײַבעלעך, האָבן גענומען פֿאָכען מיט די פֿליגעלעך און פֿאַרלאָשן דאָס פֿײַער...

לאה — נישט הערנדיק זי, ווי פֿאַר זיך. ווי טרויעריק דאָ איז און ווי ליבלעך! מיר ווילט זיך נישט אַוועקגיין פֿון דאַנען, מיר ווילט זיך צופֿאַלן צו די פֿאַרוויינטע ווענט, אַרומנעמען זיי האַרציק און פֿרעגן: פֿאַר וואָס זײַנען זיי אַזוי טרויעריק און פֿאַרטראַכט, אַזוי שטיל און פֿאַראומערט. איך וואָלט וועלן... איך ווייס אַליין נישט וואָס, נאָר מײַן האַרץ צערײַסט זיך פֿון צאַרטקייט און רחמנות...

מאיר — ברענגט צו דער בימה פּרוכתן. שפּרייט־פֿונאַנדער איי־נעם. אָט דער איז דער עלטסטער. מער ווי צוויי הונדערט יאָר אַלט. מ'הענגט אים אויף נאָר אויף פּסח.

גיטל — אַנטציקט. זע, לאהלע, וואָס פֿאַר אַ פּראַכט! אויף האַרטן, ברוינעם סאַמעט זײַנען אויסגעשטיקט מיט דיקן גאָלד צוויי לייבן. זיי האַלטן אַ מגן־דוד. בײַביידע זײַטן צוויי ביימער און אויף זיי טויבן! איצט איז נישט צו קריגן נישט אַזאַ סאַמעט, נישט אַזאַ גאָלד.

לאה — דער פּרוכת איז אויך אַ האַרציקער און אַ טרויעריקער. גלעט אים און קושט.

גיטל — כאַפּט־אָן לאהן בײַ דער האַנט. שטיל. זע, לאהלע. דאָרטן שטייט אַ בחור און קוקט אויף דיר! ווי מאָדנע ער קוקט אויף דיר!

לאה — נאָך מער אַראָפּלאָזנדיק די אויגן. דאָס איז אַ ישיבֿה־בחור... חנן... ער האָט בײַ אונדז געגעסן טעג...

גיטל — ער קוקט אויף דיר אַזוי, ווי ער וואָלט דיך רופֿן מיט די אויגן. ער וויל אַוודאי צוגיין, נאָר ער וואַגט זיך נישט.

לאה — איך וואָלט וועלן וויסן, פֿאַר וואָס ער איז אַזוי בלייך און טרויעריק. ער האָט געמוזט קראַנק זײַן...

גיטל — ער איז גאָרנישט טרויעריק. בײַ אים פֿינקלען די אויגן.

לאה — בײַ אים פֿינקלען שטענדיק די אויגן. אַזעלכע אויגן בײַ אים. און אַז ער רעדט מיט מיר, פֿאַרכאַפּט בײַ אים דער אָטעם. און בײַ מיר אויך... עס איז דאָך נישט פּאַסיק, אַז אַ מיידל זאָל ריידן מיט אַ פֿרעמדן בחור...

פֿראַדע — צו מאירן. וואָלסט אונדז געבן, מאירקע, אַ קוש טאָן די ריינִיקייטן. ווי איז דאָס: זײַן צו גאַסט בײַ גאָט און נישט אַ קוש טאָן זײַן הייליקע תורה.

מאיר — אַדרבא! אַדרבא! קומט. ער גייט־פֿאָרויס. גיטל פֿירט פֿראַדען, נאָך זיי לאה. מאיר נעמט־אַרויס אַ ספֿר־תורה, גיט פֿראַדען קושן.

לאה — אויסגלײַכנדיק זיך מיט חננען, שטעלט זיך אויף אַ רגע אָפּ, שטיל. גוטן אָוונט, חנן... איר זײַט צוריקגעקומען?

חנן — מיט אַ פֿאַרכאַפּטן אָטעם. יאָ...

פֿראַדע — קום, לאהלע, קושן די ריינִיקייט! לאה גייט־צו צום אָרון־קודש. מאיר דערלאַנגט איר די ספֿר־תורה. זי כאַפּט זי אַרום, פֿאַלט צו איר צו מיט די ליפּן. קושט זי לײַדנשאַפֿטלעך. נו, טאָכטערל, גענוג! אַ ריינִיקייט טאָר מען לאַנג נישט קושן. ריינִיקייטן זײַנען דאָך געשריבן מיט שוואַרצן פֿײַער אויף ווײַסן פֿײַער! מיט אַ מאָל שטאַרק דערשראָקן. אוי, ווי שפּעט עס איז, ווי שפּעט! קומט, טעכטערלעך, אַהיים, קומט גיכער אַהיים! גייען געאײַלט אַוועק. מאיר פֿאַרמאַכט דעם אָרון־קודש, גייט־אַרויס נאָך זיי.

חנן — שטייט אַ ווײַלע מיט געשלאָסענע אויגן, הייבט־אָן ווײַטער זינגען „שיר השירים" פֿון דעם אָרט, וווּ ער האָט איבערגעריסן. „ווי אַ פּורפּור־פֿאָדעם זײַנען די ליפּן דײַנע און דײַנע לעפֿצן זײַנען אײַטלשיין. ווי אַ גראַנאַט־עפּל זײַנען די שלייפֿן דײַנע אונטער דײַן דעקטוך".

הענעך — הייבט־אויף דעם קאָפּ, קוקט אויף חננען. חנן, וואָס זינגסטו? חנן ווערט אַנטשוויגן, עפֿנט די אויגן, קוקט אויף הענעכן. דײַנע פּאות זײַנען נאַס, ביסט נאָר וואָס ווידער געווען אין מקווה?

חנן — יאָ.

הענעך — בשעת דו ביסט זיך טובֿל, באַניצסטו שמות? פּראַוועסט כּוונות און יחודים לויטן „ספֿר רזיאל"[11]?

חנן — יאָ.

הענעך — און דו האָסט קיין מורא נישט?

חנן — ניין.

הענעך — און דו פֿאַסט משבת לשבת? דיר איז דאָס ניט שווער?

חנן — מיר איז שווערער שבת צו עסן איידער די גאַנצע וואָך צו פֿאַסטן. איך האָב אָנגעווירן דעם גלוסט צו עסן. פּויזע.

הענעך — אינטים. פֿון וואָס וועגן טוסטו דאָס אַלץ? וואָס ווילסטו דערמיט דערגרייכן?

חנן — ווי ריידנדיק צו זיך. איך וויל... איך וויל דערגרייכן אַ קלאָרן און פֿינקלדיקן דימענט. צעשמעלצן אים אין טרערן און אַרײַנזאַפּן אין מײַן נשמה... איך וויל דערגרייכן די שטראַלן פֿונעם דריטן היכל, פֿון דער דריטער ספֿירה — תּפֿארת[12]... איך וויל... מיט אַ מאָל זייער אומרויִק. יאָ! איך מוז נאָך באַקומען צוויי פֿעסלעך מיט גילדערנע רענדלעך... פֿאַר יענעם, וואָס קען נאָר ציילן רענדלעך...

הענעך — דערשטוינט. אָט וואָס?... זע, חנן, היט זיך, דו שטייסט אויף אַ גליטשיקן וועג... דורך הייליקע כּוחות וועסטו דאָס אַלץ נישט דערגרייכן...

חנן — קוקט אים אָן דרייסט. און אַז נישט דורך הייליקע? האַ? אַז נישט דורך הייליקע?

---

[11] פֿון די ערשטע קבלה־ספֿרים (אויפֿן נאָמען פֿון מלאך, וואָס ווערט דערמאָנט אין ותרגום קהלת י'). טייל האָבן געגלויבט, אַז אויב מ'האַלט אין שטוב אַ ספֿר רזיאל, איז דאָס אַ סגולה קעגן אומגליקן, ספּעציעל קעגן שׂריפֿה.

[12] (פֿון עומר). אין קבלה: אַ הויכע מדרגה פֿון נשמה־שיינקייט.

הענעך — שטאַרק דערשראָקן. איך האָב מורא מיט דיר צו ריידן, איך האָב מורא צו שטיין נעבן דיר! גייט געאײַלט אַרויס. חנן בלײַבט אומבאַוועגלעך מיט אַ דרייסטן אויסדרוק. פֿון גאַס גייט־אַרײַן מאיר, פֿון חדר מיוחד 1טער בטלן.

1טער בטלן — אָפּגעזאָגט אַכצן קאַפּיטלעך תהילים און גענוג. וואָס, דעם גאַנצן תהילים אָפּזאָגן פֿאַר אַ גילדן? איז רייד מיט זיי. האָבן זיך אַרײַנגעזאָגט — זאָגן זיי ווײַטער.

עס לויפֿט אַרײַן אָשר זייער פֿאַרהאַוועט.

אָשר — נאָר וואָס באַגעגנט ברוך דעם שנײַדער. ער איז געקומען פֿון קלימאָווקע, וווּ סענדער איז זיך צונויפֿגעפֿאָרן מיט די מחותּנים, און זאָגט, אַז מ'איז נישט דורכגעקומען. סענדער האָט געמאָנט בײַם חתן צד צען יאָר קעסט און די מחותּנים האָבן געגעבן נאָר פֿינף — איז מען זיך צעפֿאָרן...

מאיר — שוין דאָס פֿערטע מאָל!

3טער בטלן — וואָס פֿאַר אַ האַרצווייטיק!

דער משולח — צום 3טן בטלן מיט אַ שמייכל. איר האָט אַליין געזאָגט, אַז אַ שידוך טוט מען מיט דעם, וועלכער איז באַשערט.

חנן — גלײַכט זיך אויס, מיט העכסטער באַגײַסטערונג. איך האָב ווידער מנצח געווען! פֿאַלט אָן כּוח אויף דער באַנק און בלײַבט זיצן מיט אַן אויסדרוק פֿון גליק אויפֿן פּנים.

דער משולח — נעמט זײַן זאַק, נעמט־אַרויס פֿון אים אַ לאַמטערן. ציִט קלײַבן זיך אין וועג.

מאיר — וואָס אײַלט איר?

דער משולח — איך בין דאָך אַ משולח. פּריצים שיקן דורך מיר איינער צום אַנדערן וויכטיקע ידיעות, זעלטענע חפֿצים. דאַרף איך זיך אײַלן. די צײַט איז נישט מײַנע.

מאיר — איר וואָלט כאָטש וואַרטן ביז עס וועט אָנהייבן טאָגן.

דער משולח — צום טאָגן איז ווײַט, און מײַן וועג איז לאַנג. אַרום האַלבער נאַכט וועל איך אַרויסגיין.

מאיר — דרויסן איז שטאָק פֿינצטער.

דער משולח — מיט מײַן לאַמטערן וועל איך נישט פֿאַרבלאָנדזשען.

פֿון חדר מיוחד גייען־אַרויס 2טער און 3טער בטלן און די ישיבה־בחורים.

2טער בטלן — מזל־טובֿ! זאָל דער אייבערשטער צושיקן אַ רפֿואה שלימה דער חולנית!

אַלע — הלוואַי, אָמן!

1טער בטלן — געדאַרפֿט איצט פֿאַרן גילן קויפֿן אַ ביסל משקה און קיכלעך.

מאיר — איך האָב שוין צוגעגרייט. נעמט־אַרויס פֿון בוזעם אַ פֿלעשל און קיכלעך. קומט אין פּאָליש, וועלן מיר דאָרטן מאַכן אַ לחיים.

עס עפֿנט זיך ברייט די טיר און עס גייט־אַרײַן סענדער אין אַ פֿונאַנדערגעשפּילעטן בגד, דאָס היטל אַרויפֿגערוקט. פֿריילעך. נאָך אים דרײַ־פֿיר ייִדן.

מאיר און די בטלנים — צוזאַמען. אָ! ר' סענדער! ברוך הבא!

סענדער — געפֿאָרן פֿאַרבײַ קלויז — קלער איך, מען דאַרף אַרײַנגיין אַ קוק טאָן, וואָס טוען אַנשי שלומנו. באַמערקט דאָס פֿלעשל בײַ מאירן. געמיינט, זיי זיצן און לערנען אָדער ריידן וועגן הויכע ענינים. ערשט זיי קלײַבן זיך גאָר טרינקען תּיקון! כאַ־כאַ! אמתע מיראָפּאָליער חסידים!

1טער בטלן — איר וועט מיט אונדז נעמען אַ קאַפּעטשקע, ר' סענדער.

סענדער — פּרא אָדם! איך וועל אַליין שטעלן תּיקון, און אַ פֿײַנעם תּיקון. גיט מיר אָפּ מזל־טובֿ! אין אַ גוטער שעה פֿאַרקנסט די טאָכטער.

חנן כאַפּט זיך אויף פֿון אָרט דערשיטערט.

אַלע — מזל־טובֿ! מזל־טובֿ!

מאיר — און אונדז האָט מען נאָר וואָס אָנגעזאָגט, אַז איר זײַט נישט דורכגעקומען מיטן מחותּן. און דער ענין איז בטל געוואָרן.

3טער בטלן — מיר האָבן זיך אַזוי מצער געווען!

סענדער — געוועסט טאַקע בטל געוואָרן, נאָר אין דער לעצטער רגע האָט דער מחותּן מסכּים געווען און מיר האָבן געשריבן למזל תּנאָים.

חנן — תּנאָים?!... תּנאָים?!... ווי הייסט? ווי קאָן דאָס זײַן?... אין גרויס פֿאַרצווייפֿלונג. האָבן, הייסט דאָס, נישט געהאָלפֿן נישט די תּעניתים, נישט די מקוואָות, נישט די צירופֿים, נישט די סיגופֿים? אַלץ אומזיסט?... וואָס זשע איצטער?... מיט וואָסער וועג? מיט וואָסערע כּוחות? כאַפּט זיך פֿאַר דער ברוסט, גלײַכט זיך אויס, מיט אַ התלהבֿותדיקן פּנים. אַ — אַ — אַ!... פֿאַר מיר אַנטפּלעקט זיך דער סוד פֿון גרויסן צווייפֿאַכיק אויסגעדריקטן שם!!! איך... זע אים!!!... איך... איך... איך האָב מנצח... געוועזן!!! פֿאַלט אויף דער ערד.

דער משולח — עפּנט דעם לאַמטערן. דאָס ליכטל האָט אויס־געברענט. מען דאַרף אָנצינדן אַ נײַע.

שרעקנדיקע פּויזע.

סענדער — מאיר! וואָס איז דאָ אַזוי פֿינצטער? וואָלסט אָנ־צינדן ליכט.

מאיר צינדט־אָן.

דער משולח — גייט שטיל צו צו סענדערן. זײַט איר מיט דעם מחותן דורכגעקומען?

סענדער — קוקט אים אָן פֿאַרוואונדערט, אַ ביסל דערשראָקן. יאָ...

דער משולח — עס טרעפֿט, אַז מחותנים זאָגן־צו און האַלטן נישט וואָרט. עס דערגייט אַן אַנדערש מאָל צו אַ דין־תּורה. מ׳דאַרף זײַן זייער אָפּגעהיט...

סענדער — דערשראָקן צו מאירן. ווער איז דער ייִד? איך קען אים נישט.

מאיר — ער איז אַ נישט־היגער, אַ משולח...

סענדער — וואָס וויל ער פֿון מיר?

מאיר — איך ווייס נישט.

סענדער — באַרויקנדיק זיך. אָשר! גיב אַ שפּרונג צו מיר און זאָג, אַז איך האָב געהייסן צוגרייטן משקה, אײַנגעמאַכטס און אַ גוטן פֿאַרבײַסן. געשווינד, אויף איין פֿוס. אָשר לויפֿט־אַרויס. ביז מען וועט דאָרטן צוגרייטן, וועלן מיר דאָ אַ ווײַלע זיצן און פֿאַר־ברענגען... אפֿשר ווייס ווער אַ נײַ וואָרט פֿון אונדזער רבין, אַ מופֿת, אַ משל. יעדע תּנועה זײַנע איז טײַערער פֿון פּערל.

1טער בטלן — צו מאירן. באַהאַלט דאָס פֿלעשל, וועט צו נוץ קומען אויף מאָרגן.

מאיר באַהאַלט.

דער משולח — איך וועל אײַך דערציילן זײַנעם אַ משל. עס איז געקומען צום רבין אַ חסיד, אַ גבֿיר, נאָר אַ גרויסער קמצן. האָט דער רבי אים אָנגענומען פֿאַר אַ האַנט, צוגעפֿירט צום פֿענצטער און געזאָגט „קוק". האָט דער גבֿיר אַרויסגעקוקט אויף דער גאַס. פֿרעגט אים דער רבי: „וואָס זעסטו?" — ענטפֿערט ער: „איך זע מענטשן". נעמט אים ווידער דער רבי פֿאַר אַ האַנט און פֿירט אים צום שפּיגל און זאָגט: „קוק, וואָס זעסטו איצט?" — ענטפֿערט ער: „איצט זע איך זיך". זאָגט אים דער רבי: „פֿאַרשטייסט דו מיך. אין פֿענצטער איז גלאָז און אין שפּיגל איז גלאָז. נאָר דאָס גלאָז פֿון שפּיגל איז אַ ביסל באַזילבערט. און ווי באַלד נאָר באַזילבערט, הערט מען אויף צו זען מענטשן און מען הייבט־אָן זען נאָר זיך".

3טער בטלן — אָ! אָ! אָ! מתוק מדבֿש.

1טער בטלן — הייליקע ווערטער!...

סענדער — צום משולח. האַ? וואָס?... איר האָט דאָס מיר גע־וואָלט אַ שטאָך טאָן?...

דער משולח — חס ושלום.

2טער בטלן — געדאַרפֿט עפּעס זינגען. צום 3טן בטלן. זאָג דעם רבינס ניגון!

3טער בטלן הייבט־אָן זינגען אַ שטילן מיסטישן חסידישן ניגון. אַלע, אַלע העלפֿן־אונטער.

סענדער — כאַפּט זיך אויף פֿון אָרט. און איצט אַ טאַנץ, אַ ריקודל! וואָס? סענדער גיט־אויס זײַן בת־יחידה און מען זאָל נישט מאַכן אַ ריקודל? וואָס פֿאַר אַ מיראָפּאָליער חסידים וואָלטן מיר געווען!

סענדער, די דריי בטלנים און מאיר לייגן־אַרויף איינער דעם צווייטן די הענט אויף די אַקסלען, מאַכן אַ רעדל, פֿאַרגלאָצן די אויגן, זינ־גען אַ מאָנאָטאָן־מיסטישן ניגון און דרייען זיך לאַנגזאַם אויף איין אָרט. סענדער רײַסט זיך אַרויס פֿון רעדל, פֿריילעך. און איצט אַ פֿריי־לעך טענצל. אַלע אַהער!

2טער בטלן — בחורים! בחורים! אַלע אַהער! עס גייען־צו עטלעכע בחורים. הענעך! חנן! ווו זײַט איר? אַהער! אַ פֿריילעך רי־קודל!

סענדער — אַ ביסל צעמישט. אַ — אַ! חנן! מײַן חננקע איז דאָך דאָ! ווו איז ער? ווו איז ער! ברענגט אים מיר אָקערשט אַהער!

מאיר — דערזעט חננען אויף דער ערד. ער שלאָפֿט גאָר אויף דער ערד.

סענדער — וועק אים אויף, וועק אים אויף!

מאיר — וועקט אים. דערשראָקן. ער וואַכט נישט אויף!

אַלע גייען־צו, בייגן זיך אָן, וועקן.

1טער בטלן — שרײַט־אויס דערשראָקן. ער איז געשטאָרבן!!

2טער בטלן — בײַ אים פֿון האַנט איז אַרויסגעפֿאַלן דער ספֿר „רזיאל המלאך"!!

אַלע זיינען דערשיטערט.

דער משולח — ער איז געניזוקט געוואָרן.

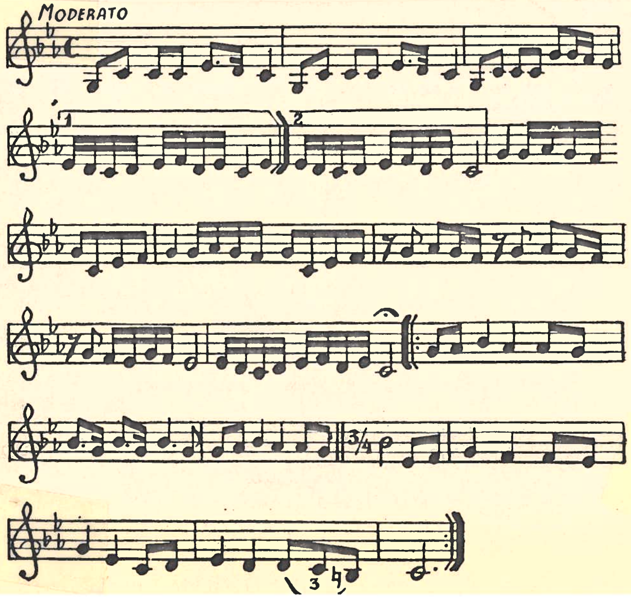

צווייטער אַקט

אַ פּלאַץ אין בריניץ. לינקס — די אַלטע הילצערנע קלויז, פֿאַר־צײַטיקע אַרכיטעקטור. פֿאַר דער קלויז אַ ביסל אין אַ זייט, אַ בערגל מיט אַן אַלטן מצבֿה־שטיין, וואָס אויף אים איז אויפֿ־געשריבן: „פּ. נ. הקדושים והטהורים, חתן וכלה, שנהרגו על קידוש השם, שנת ת״ח, לפ״ק. ת׳נ׳צ׳ב׳ה״. נאָך דער קלויז — אַ געסל, און אַ פּאָר קליינע הייזלעך, וואָס גיסן זיך צונויף מיט דער דעקאָראַציע. רעכטס — סענדערס הויז, אַ גרויס הילצערן הויז מיט אַ גאַניק. נאָכן הויז אַ ברייטער טויער פֿון הויף. ווײַטער — אַ געסל, אַ ריי קרעמלעך, וואָס גיסן זיך אויך צו־נויף מיט דער דעקאָראַציע. אויף דער דעקאָראַציע רעכטס, נאָך די קראָמען, אַ קרעטשמע, אַ גרויסער פּריצישער גאָרטן, דעם פּריצס פּאַלאַץ. אַ ברייטער וועג לאָזט זיך אַראָפּ צום טײַך. אויף יענער זײַט טײַך, אויפֿן הויכן ברעג, אַ בית־עולם מיט מצבֿות. לינקס — אַ בריק איבערן טײַך, אַ מיל, נענטער אַ מרחץ, דער הקדש. אויפֿן פּאָן — אַ געדיכטער וואַלד.

די טויערן פֿון סענדערס הויף זיינען ברייט געעפֿנט. אין הויף שטייען לאַנגע טישן, וואָס ציִען זיך און גייען־אַרויס אויפֿן פּלאַץ. די טישן זיינען געגרייט און אַרום זיי זיצן אָרעמע לײַט, קאַליקעס, אַלטע און קינדער, און עסן ווי הונגעריקע. סאַר־ווערס גייען אַרויס פֿון שטוב מיט גרויסע פֿאָלומעשקעס מאַכלים און קערב מיט ברויט און דערלאַנגען צום טיש.

פֿאַר די קרעמלעך און הייזער זיצן ווײַבער, מאַכן זאָקן און לאָזן נישט אַראָפּ די אויגן פֿון סענדערס הויז. באַלעבאַטים און בחורים גייען־אַרויס פֿון קלויז מיט טלית און תּפֿילין און גייען אין די הייזער און קראָמען. אַנדערע שטעלן זיך אָפּ אין רעדלעך. פֿון סענדערס הויף הערט זיך אַ מוזיקשפּיל, טענץ און אַ טומל־געשפּרעך.

אָוונט. אין מיטן גאַס, פֿאַר דער קלויז, שטייט דער חתונה־אורח. אַ באַאָרנטער ייִד אין אַן אַטלעסענער זשופּיצע. פֿאַרלייגט די הענט הינטערן גאַרטל. נעבן אים דער צווייטער בטלן.

דער אורח — קוקט־אַרום די שול. אַ געהויבענע שול בײַ אײַך... אַ פֿײַנע, אַ גרויסע, די שכינה רוט אויף איר. ווײַזט־אויס, זייער אַן אַלטע?

2טער בטלן — זייער אַן אַלטע. זקנים זאָגן, אַז זייערע זיידעס האָבן נישט געדענקט, ווען מ'האָט זי געבויט.

דער אורח — דערזעט די מצבֿה. און וואָס איז דאָס? גייט־צו, לייענט. „פּה נקברו הקדושים והטהורים, חתן וכלה, שנהרגו על קידוש השם, שנת ת״ח". אַ חתן מיט אַ כּלה געהרגעטע אויף קידוש השם?

2טער בטלן — אַז דער צורר כמעליוק, ימח שמו, איז אָנגעפֿאַלן מיט זײַנע קאָזאַקן אויף דער שטאָט און האָט אויסגעקוילעט אַ העלפֿט ייִדן, האָט ער געהרגעט אַ חתן מיט אַ כּלה, בשעת מען האָט זיי געפֿירט צו דער חופּה. מען האָט זיי מקבר געווען דאָ אויפֿן אָרט, וווּ מ'האָט זיי געהרגעט, ביידן אין איין קבֿר, און פֿון דעמאָלט אָן רופֿט מען אים „דאָס הייליקע קבֿרל". שטיל, ווי אַ געהיימעניש. יעדעס מאָל, בשעת דער רבֿ איז מסדר קידושין, הערט ער זיפֿצן פֿון קבֿרל... און בײַ אונדז איז פֿון לאַנג אָן אַ מנהג, אַז נאָך דער חופּה גייט מען טאַנצן אַרום קבֿרל, משׂמח זײַן די באַגראָבענע חתן און כּלה...

דער אורח — אַ פֿײַנער מנהג!

פֿון סענדערס הויף גייט־אַרויס מאיר, גייט־צו.

מאיר — מיט היץ. איז עס אַן אָרעם־מאָלצײַט! זינט איך שטיי אויף די פֿיס, האָב איך אַזאַ אָרעם־מאָלצײַט נישט געזען!

דער אורח — קיין חידוש נישט, סענדער גיט־אויס זײַן בת־יחידה...

מאיר — מיט התלהבֿות. מ'טיילט יעדערן צו שטיק פֿיש, נאָך דעם צו שטיק געבראָטנס, און נאָך צימעס! און פֿאַר דער סעודה האָט מען געטיילט בראָנפֿן און לעקעך! דאָס דאַרף דאָך אָפּקאָסטן מיליאָסן [13] געלט, נישט צו משער זײַן!

2טער בטלן — סענדער ווייס וואָס ער טוט. אַז מ'איז נישט יוצא פֿאַר איין גערופֿענעם אורח, איז נישטאָ קיין גרויסע אַחריות. וועט ער זיך בלאָזן! אָבער אַז מ'איז נישט יוצא פֿאַר אָרעמע לײַט, איז טאַקע אַ גרויסע סכּנה... מ'קאָן דאָך קיין מאָל נישט וויסן, ווער עס געפֿינט זיך אין די בגדים פֿון אַן אָרעמאַן. אפֿשר אַ בעטלער און אפֿשר גאָר אַנדערש ווער. אַ נסתּר, אַ לאַמעד־וואָווניק...

מאיר — פֿאַר וואָס נישט אליהו הנבֿיא? ער ווײַזט זיך דאָך אַלע מאָל אין געשטאַלט פֿון אַן אבֿיון.

דער אורח — אָפּגעהיט דאַרף מען זײַן נישט נאָר מיט אָרעמע לײַט. וועגן קיין מענטשן קאָן מען נישט וויסן, ווער ער איז, ווער ער איז געווען אין פֿריִערדיקן גלגול און צוליב וואָס ער איז געקומען אויף דער וועלט.

פֿון געסל לינקס גייט־אַרויס דער משולח מיטן זאַק אויף די פּלייצעס.

מאיר — דערזעענדיק דעם משולח, גייט־צו צו אים. שלום עליכם! איר זײַט ווידער געקומען צו אונדז?

דער משולח — מען האָט מיך ווידער געשיקט אַהער.

מאיר — איר זײַט געקומען אין אַ גוטער צײַט, צו אַ גבֿירישער חתונה.

דער משולח — וועגן דער חתונה רעדט מען אין דער גאַנצער געגנט.

מאיר — איר האָט אפֿשר געטראָפֿן ווו אין וועג די מחותּנים? זיי האָבן פֿאַרשפּעטיקט.

דער משולח — דער חתן וועט קומען בײַ צײַטנס.

גייט צו דער קלויז. דער אורח, 2טער בטלן און מאיר גייען אין הויף. הינטער די טישן באַווײַזט זיך לאה אין חתונה־קליידער, דרייט זיך טאַנצנדיק מיט איינער נאָך דער אַנדערער פֿון די אַלטע אָרעמע ייִדענעס. אַנדערע אָרעמע ציִען זיך צו איר. די וואָס האָבן געענדיקט טאַנצן גייען־אַרויס אויפֿן פּלאַץ, מאַכן רעדלעך.

אַ ייִדענע מיט אַ קינד — צופֿרידן. איך האָב געטאַנצט מיט דער כּלה.

אַ הינקעדיקע — איך אויך. האָב זי אַרומגענומען און געטאַנצט. כי, כי!

דער האָרבאַטער — וואָס טאַנצט עפּעס די כּלה נאָר מיט ווײַבער? איך וואָלט אויך וועלן אַרומנעמען זי און דרייען זיך מיט איר, כע, כע, כע!

עטלעכע אָרעמעלײַט — כע, כע, כע!

עס גייען אַרויס פֿון שטוב אויפֿן גאַניק פֿראַדע, גיטל, בתיה.

פֿראַדע — אומרויִק. ווײ איז מיר! לאהלע טאַנצט נאָך אַלץ מיט די אָרעמע לײַט. בײַ איר וועט זיך דער קאָפּ פֿאַרדרייען. טעכטערלעך, ברענגט זי צו פֿירן אַהער. זעצט זיך אויף אַ בענקל.

גיטל און בתיה גייען צו לאהן.

גיטל — גענוג, לאהלע, צו טאַנצן. קום!

בתיה — דיר וועט זיך דאָס קעפּעלע פֿאַרדרייען.

די און גיטל נעמען־אָן לאהן פֿאַר די הענט און ווילן זי אָפּפֿירן.

די אָרעמע ווײַבער — רינגלען־אַרום לאהן מיט אַ בעטנדיקן, וויינענדיקן געשריי. זי האָט נאָך מיט מיר נישט געטאַנצט! מיט וואָס בין איך ערגער פֿאַר אַן אַנדערער?

— אַ גאַנצע שעה ווי איך וואַרט, זי זאָל מיט מיר טאַנצן!

— לאָזט מיך. נאָך עלקען דאַרף איך מיט איר טאַנצן.

— מיט דער הינקעדיקער יאַכנע האָט זי זיך געדרייט אפֿשר צען מאָל און מיט מיר אַפֿילו קיין איין מאָל נישט! איך האָב צו גאָר נישט קיין מזל!

מאיר — גייט־אַרויס פֿון הויף, שטעלט זיך אויף אַ בענקל. אויפֿן קול מיט אַ געזאַנג, ווי אַ מאַרשעליק.

האָט געלאָזט בעטן דער מחותּן, דער גבֿיר,

אַלעמען קומען אין שפּײַכלער צו דער טיר!

ס'וועט טיילן נדבֿות ר' סענדער אַליין

צו צען גראָשן פֿאַר יעדן פּאַרשוין!

די אָרעמע לײַט — לויפֿן געאײַלט, שטופּנדיק איינער דעם אַנדערן, אין הויף, שרײַען אויפֿגערעגט. צען גראָשן!! צען גראָשן!!

דאָס פּלאַץ ווערט פּוסט. עס בלייבן נאָר לאה, גיטל, בוניה און אַ בלינדלעכע אַלטע.

די בלינדלעכע אַלטע — כאַפּט־אָן לאהן. איך דאַרף נישט די נדבֿה, נאָר טאַנץ מיט מיר. כאָטש איין מאָל דריי זיך אַרום מיט מיר. שוין פֿערציק יאָר ווי איך האָב נישט געטאַנצט! אוי, האָב איך געטאַנצט אין דער יוגנט, האָב איך געטאַנצט! לאה נעמט־אַרום די אַלטע, דרייט זיך מיט איר. די אַלטע לאָזט זי נישט אָפּ, בעט. נאָך! נאָך! זיי דרייען זיך. די אַלטע מיט אַ פֿאַרכאַפּטן אָטעם, היסטעריש. נאָך!... נאָך!...

גיטל פֿירט־אָפּ די אַלטע מיט געוואַלט אין הויף, קערט זיך אום און צוזאַמען מיט בתיהן פֿירן זיי אָפּ לאהן צום גאַניק, זעצן אויף אַ בענקל. די סאַרווערס און דינערס נעמען־צו די טישן, שליסן־צו דעם טויער.

פֿראַדע — ביסט בלייך ווי אַ טוך, לאהלע. האָסט זיך פֿאַרמאַטערט?

לאה — מיט געשלאָסענע אויגן, אַ פֿאַרוואָרפֿענעם קאָפּ, רעדט ווי אין חלום. זיי האָבן מיך אַרומגענומען, אַרומגערינגלט, געדריקט זיך צו מיר, געצויגן זיך צו מיר מיט זייערע קאַלטע, טרוקענע פֿינגער... דער קאָפּ האָט זיך געדרייט, דאָס האַרץ האָט געחלשט... נאָך דעם האָט מיך עמעצער אויפֿגעהויבן אין דער לופֿטן און אַוועקגעטראָגן ווײַט, ווײַט...

בתיה — דערשראָקן. לאהלע! זע, ווי זיי האָבן צעקנייטשט און פֿאַרפֿלעקט דײַן קלייד! וואָס וועסטו איצט טאָן!

לאה — ווי פֿריִער. אַז מ'לאָזט די כּלה אַליין, פֿאַר דער חופּה, קומען רוחות און טראָגן זי אַוועק...

פֿראַדע — דערשראָקן. וואָס פֿאַר אַ ווערטער רעדסטו, לאהלע! די שוואַרצע טאָר מען נישט דערמאָנען מיט זייער נאָמען. זיי זיצן זיך באַהאַלטן און פֿאַרגראָבן אין אַלע ווינקעלעך, אין אַלע לעכעלעך, אין אַלע שפּעלטעלעך. אַלץ זעען זיי, אַלץ הערן זיי און וואַרטן נאָר, מ'זאָל זיי אָנרופֿן מיט זייער טריפֿענעם נאָמען, שפּרינגען זיי באַלד אַרויס און וואַרפֿן זיך אָן אויף אַ מענטשן. טפֿו! טפֿו! טפֿו!

לאה — עפֿנט די אויגן. זיי זײַנען נישט קיין בייזע...

פֿראַדע — גלייבן זיי טאָר מען אויך נישט. אַז מ'גלייבט אָ נישט־גוטן, ווערט ער צעלאָזן און הייבט־אָן שטיפֿן...

לאה — זייער זיכער. באָבינקע! אונדז רינגלען־אַרום נישט בייזע רוחות, נאָר נשמות פֿון מענטשן, וואָס זײַנען געשטאָרבן פֿאַר דער צײַט. אָט קוקן זיי זיך צו און הערן זיך צו צו אַלץ, וואָס מיר טוען און ריידן...

פֿראַדע — גאָט איז מיט דיר, טאָכטערל! וואָס רעדסטו! נשמות? וועלכע נשמות? ריינע כשרע נשמות פֿליִען־אַרויף אויפֿן הימל, רוען אין ליכטיקן גן־עדן...

לאה — ניין, באָבעניו, זיי זײַנען מיט אונדז! מיט אַן אַנדער טאָן. באָבע! אַ מענטש ווערט דאָך געבוירן אויף אַ גרויסן, לאַנגן לעבן. און אַז ער שטאַרבט פֿאַר דער צײַט, ווּ קומט אַהין זײַן נישט־דערלעבט לעבן? זײַן פֿרייד און זײַן לייד? זײַנע געדאַנקען, וואָס ער האָט קיין צײַט נישט געהאַט צו טראַכטן, זײַנע מעשׂים, וואָס ער האָט קיין צײַט נישט געהאַט צו טאָן? ווּ קומען אַהין די קינדער, וועלכע ער האָט קיין צײַט נישט געהאַט צו האָבן? ווּ קומט דאָס אַלץ אַהין? ווּ? פֿאַרטראַכט. האָט געלעבט אַ בחור, געווען איז בײַ אים אַ הויכע נשמה און טיפֿע געדאַנקען. אַ לאַנג לעבן איז געווען פֿאַר אים... און מיט אַ מאָל, אין איין רגע, האָט זיך איבערגעריסן זײַן לעבן, און עס זײַנען געקומען פֿרעמדע מענטשן און האָבן אים מקבר געווען אין אַ פֿרעמדער ערד. מיט פֿאַרצווייפֿלונג. ווּ זשע איז אַהינגעקומען זײַן איבעריק לעבן? זײַנע רייד, וואָס זײַנען אַנטשוויגן געוואָרן, זײַנע תּפֿילות, וואָס זײַנען איבערגעריסן געוואָרן?... באָבע, אַ ליכט, אַז זי ווערט פֿאַרלאָשן, צינדט מען זי ווידער אָן און זי ברענט ווײַטער ביז זי ברענט־אויס ביזן סוף. ווי זשע קאָן פֿאַרלאָשן ווערן אויף אייביק אַ נישט־אויסגעברענט ליכט פֿון לעבן? ווי קאָן דאָס זײַן?

פֿראַדע — שאָקלט מיטן קאָפּ. מ'טאָר נישט, טאָכטערל, טראַכטן וועגן אַזעלכע זאַכן! דער אייבערשטער ווייס וואָס ער טוט. און מיר זײַנען בלינדע, מיר ווייסן גאָר נישט.

עס גייט־צו אומבאַמערקט דער משולח און שטעלט זיך אָפּ נישט ווײַט הינטער די ריידנדיקע.

לאה — נישט הערנדיק זי, זיכער. ניין, באָבעניו, אַ מענטשנס לעבן גייט נישט פֿאַרפֿאַלן. אַז עמעצער שטאַרבט פֿאַר דער צײַט, קערט זיך זײַן נשמה אום אויף דער וועלט, כּדי צו דערלעבן די איבעריקע יאָרן, צו פֿאַרענדיקן די נישט־געטוענע מעשׂים, דורכפֿילן די נישט־איבערגעלעבטע פֿריידן און ליידן. פּויזע. באָבע! איר האָט דערציילט, אַז האַלבע נאַכט קומען אין שול מתים דאַוונען. דאָס קומען זיי פֿאַרענדיקן די תּפֿילות, וואָס זיי האָבן קיין צײַט נישט געהאַט אויסצוזאָגן. פּויזע. מײַן מאַמע איז געשטאָרבן אין דער יוגנט, האָט קיין צײַט נישט געהאַט איבערצולעבן, וואָס איר איז באַשערט געווען. וועל איך הײַנט גיין אויפֿן בית־עולם און וועל זי בעטן, זי זאָל קומען און צוזאַמען מיטן טאַטן פֿירן מיך אונטער דער חופּה. און זי וועט קומען און וועט נאָך דעם טאַנצן מיט מיר... און אַזוי איז מיט אַלע נשמות, וואָס זײַנען פֿאַר דער צײַט אַוועק פֿון דער וועלט. זיי זײַנען צווישן אונדז, נאָר מיר זעען זיי נישט, מיר פֿילן זיי נישט... שטיל. באָבעניו, אַז מ'זאָל שטאַרק וועלן, קאָן מען זיי זען און הערן זייער קול און פֿאַרשטיין וואָס זיי טראַכטן... איך ווייס... פּויזע. ווײַזט אויפֿן קבֿרל. אָט דאָס הייליקע קבֿרל, איך געדענק עס פֿון קינדווײַז, איך קען די חתן־כּלה, וואָס זײַנען דאָרט באַגראָבן. איך האָב זיי פֿיל מאָל געזען אין חלום און אויף דער וואָר, און זיי זײַנען מיר נאָענט, ווי אייגענע... פֿאַרטראַכט. יונגע און שיינע זײַנען זיי געגאַנגען צו דער חופּה. פֿאַר זיי איז געווען אַ לאַנג לעבן, אַ שיין לעבן. מיט אַ מאָל זײַנען אָנגעלאָפֿן בייזע מענטשן מיט העק — און די חתן־כּלה זײַנען געפֿאַלן טויטע. מ'האָט זיי ביידן באַגראָבן אין איין קבֿר, זיי זאָלן בלײַבן אויף אייביק נישט צעשיידט. און בײַ יעדער חתונה, אַז מ'טאַנצט אַרום זייער קבֿר, גייען זיי אַרויס און נעמען אַ טייל אין דער פֿרייד פֿון חתן־כּלה... הייבט זיך אויף און גייט צום קבֿרל. פֿראַדע, גיטל און בתיה גייען איר נאָך. שפּרייט־אויס די הענט. הויך. הייליקע חתן־כּלה! איך פֿאַרבעט אײַך צו מיר אויף חתונה! קומט און שטעלט זיך נעבן מיר אונטער דער חופּה!

עס דערהערט זיך אַ פֿריילעכער קלעזמער־מאַרש. לאה שרייט־אויס פֿון שרעק און פֿאַלט שיִער נישט.

גיטל — האַלט זי אונטער. וואָס האָסטו זיך דערשראָקן. דאָס איז מסתּמא געקומען דער חתן, האָט מען אים בײַם אַרײַנפֿאָר אין שטעטל באַגעגנט מיט מוזיק.

בתיה — אויפֿגערעגט. איך וועל לויפֿן שטילערהייט אָנקוקן אים.

גיטל — איך אויך. נאָך דעם וועלן מיר קומען זאָגן דיר, אַ וועלכער ער איז. ווילסט?

לאה — שאָקלט מיטן קאָפּ. ניין...

בתיה — זי שעמט זיך! שעם זיך נישט, נאַרעלע, מיר וועלן קיינעם נישט אויסזאָגן.

גייען געשווינד אַוועק. לאה און פֿראַדע קערן זיך אום צום גאַניק.

פֿראַדע — אַ כּלה בעט אַלע מאָל די חבֿרטעס, זיי זאָלן גיין שטילערהייט אָנקוקן דעם חתן און קומען זאָגן איר, אַ וועלכער ער איז, אַ ווײַסינקער, צי אַ שוואַרצינקער.

דער משולח — גייט־צו נענטער. כּלה.

לאה — גיט אַ ציטער, קערט זיך אום. וואָס ווילט איר? קוקט אויפֿמערקזאַם אויף אים.

דער משולח — נשמות פֿון געשטאָרבענע קערן זיך אום אויף דער וועלט, אָבער נישט ווי רוחות אָן אַ גוף. פֿאַראַן נשמות, וואָס גייען דורך עטלעכע גופֿים, ביז זיי דערגרייכן זייער אויסלײַטערונג. מיט אַלץ שטאַרקערער אויפֿמערקזאַמקייט הערט לאה אים אויס. זינדיקע נשמות ווערן מגולגל אין חיות, אין עופֿות, אין פֿיש, אַפֿילו אין צמחים, און זיי קאָנען זיך אַליין נישט אויסלײַטערן און וואַרטן ביז אַ צדיק וועט זיי באַפֿרײַען און מתקן זײַן. און עס זײַנען דאָ נשמות, וואָס קומען־אַרײַן אין אַ נײַ געבוירענעם גוף און לײַטערן זיך אַליין אויס, מיט די אייגענע מעשׂים...

לאה — ציטערנדיק. רעדט! רעדט ווײַטער!

דער משולח — און עס זײַנען דאָ פֿאַרוואָגלטע נשמות, וואָס געפֿינען זיך קיין רו נישט און זיי דרינגען־אַרײַן אין אַ פֿרעמדן לעבעדיקן גוף, ווי אַ ד י ב ו ק, און דורך דעם דערגרייכן זיי זייער אויסלײַטערונג... ער פֿאַרשווינדט.

לאה בלײַבט איבערגעראַשט. עס גייט־אַרויס פֿון שטוב סענדער.

סענדער — וואָס זיצסטו דאָ, טאָכטערל?

פֿראַדע — זי האָט משׂמח געווען די אָרעמע לײַט פֿון אָרעם־מאָלצײַט, געטאַנצט מיט זיי, האָט זי זיך פֿאַרמאַטערט און רוט־אָפּ.

סענדער — אָ! די אָרעמע לײַט משׂמח געווען — דאָס איז אַ גרויסע מצווה! קוקט צום הימל. שוין שפּעט. די מחותּנים מיטן חתן זײַנען שוין געקומען. זײַט איר גרייט?

פֿראַדע — זי דאַרף נאָך גיין אויפֿן הייליקן אָרט...

סענדער — גיי, טאָכטערל, גיי צו דער מאַמען אויפֿן קבֿר. זיפֿצט. וויין זיך אויס דאָרטן און פֿאַרבעט דער מאַמען אויף חתונה. זאָג איר, אַז איך וויל מיט איר אין איינעם פֿירן צו דער חופּה אונדזער בת־יחידה... זאָג איר, אַז איך האָב מקיים געווען אַלץ, וואָס זי האָט מיך געבעטן פֿאַרן טויטן. דאָס גאַנצע לעבן האָב איך אָפּגעגעבן נאָר דיר, האָב דיך אויסגעהאָדעוועט, געמאַכט פֿאַר אַ כּשרע ייִדישע טאָכטער. און איצטער גיב איך דיך אויס פֿאַר אַ בחור אַ ווילער־נער, אַ ירא־שמים און אַ מיוחס... ווישט־אָפּ די טרערן און מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ קערט זיך אום אין שטוב. פּויזע.

לאה — באָבעניו, אויפֿן בית־עולם מעג איך רופֿן אויף חתונה אַנדערע, אַ חוץ דער מאַמען?

פֿראַדע — נאָר די נאָענטע קרובֿים. וועסט רופֿן דעם זיידן ר' אפֿרימען, די מומע מירעלע.

לאה — איך וואָלט וועלן רופֿן איינעם... נישט אַ קרובֿ.

פֿראַדע — מ'טאָר נישט, טאָכטערל. אויב דו וועסט רופֿן אַ פֿרעמדן, וועלן די איבעריקע מתים פֿאַראיבל האָבן און זיי קאָנען בייז טאָן...

לאה — נישט קיין פֿרעמדער... ער איז געווען בײַ אונדז ווי אַן אייגענער...

פֿראַדע — שטיל, דערשראָקן. אָ... טאָכטערל, איך האָב מורא!... מ'זאָגט, ער איז געשטאָרבן מיט אַ מיאוסן טויט... לאה וויינט שטיל. נו, וויין נישט, וויין נישט. רופֿ אים. איך נעם אויף זיך דעם חטא... דערמאָנט זיך. אָבער איך ווייס דאָך נישט, ווּ זײַן קבֿר איז, און פֿרעגן איז נישט פּאַסיק.

לאה — איך ווייס, ווּ ער איז.

פֿראַדע — פֿאַרוווּנדערט. פֿון וואַנען ווייסטו?

לאה — איך האָב געזען אין חלום זײַן קבֿר. מאַכט־צו די אויגן. פֿאַרטראַכט. און אים האָב איך אויך געזען. און ער האָט מיר דערציילט, וואָס מיט אים טוט זיך... און האָט געבעטן, איך זאָל אים רופֿן אויף חתונה.

עס קומען צו לויפֿן גיטל און בתיה.

גיטל, בתיה — צחאַמען, אויפֿגערעגט. מיר האָבן אים געזען! מיר האָבן אים געזען!

לאה — דערשיטערט. וועמען? וועמען האָט איר געזען?

גיטל — דעם חתן! ער איז אַ שוואַרצינקער, אַ שוואַרצינקער!

בתיה — ניין, אַ ווײַסינקער! ניין, אַ ווײַסינקער!

גיטל — קום, מיר וועלן אים נאָך אַ מאָל אָנקוקן! גייען גע־שווינד אַוועק.

לאה — שטייט־אויף. באָבע! קומט אויפֿן בית־עולם.

פֿראַדע — טרויעריק. קום, טאָכטערל, אָך־אָך־אָך!

לאה נעמט אַ שוואַרצן שאַל אויף די פּלייצעס און גייט מיט פֿראַדען אין געסל רעכטס. אַ חיילע שטייט די סצענע פּוסט. עס הערט זיך מוזיק שפּילן. פֿון געסל, לינקס, גייען־אַרויס נחמן, ר׳ מענדל, און מנשה, אַ קליין, דאַר בחורל, אַ דערשראָקנס, מיט גרויסע פֿאַרווּנדערטע אויגן; נאָך זיי מחותנים, מחותנתטעס, אָנגעטאָן יום־טובדיק. זיי אַנטקעגן גייט־אַרויס סענדער.

סענדער — דערלאַנגט די האַנט נחמנען. שלום עליכם, מחותן. ברוך הבא! קושן זיך. סענדער גיט שלום מנשהן, קושט זיך מיט אים. גיט שלום די איבעריקע. ווי איז געווען דער וועג, מחותן?

נחמן — מיר האָבן געהאַט זייער אַ שווערן און ביטערן וועג! מיר זײַנען אַראָפּ פֿון שליאַך און אַ לאַנגע צײַט געבלאָנדזשעט אין פֿעלד, נאָך דעם זײַנען מיר פֿאַרקראָכן אין אַ זומפּ און שיִער דאָרט נישט אײַנגעזונקען געוואָרן, קוים אַרויסגעקראָכן. מיר איז שוין אַרײַנגעפֿאַלן אַ מחשבֿה, אַז די נישט־גוטע, רחמנא לצלן, האָבן זיך דאָ אַרײַנגעמישט און לאָזן אונדז נישט פֿאָרן... נאָר, ווי די מעשׂה איז, אַ דאַנק גאָט, געקומען אין דער צײַט.

סענדער — איר זײַט אַוודאי מיד פֿון וועג. איר ווילט מסתמא אָפּרוען.

נחמן — קיין צײַט נישטאָ אָפּצורוען. מיר האָבן נאָך פֿיל צו ריידן וועגן אונדזערע התחייבֿותן, וועגן אײַנלייגן דעם נדן, מתּנות, רח״ש וכל״ז[14].

סענדער — אַדרבה! ער נעמט אים אַרום און זיי הייבן־אָן אומגיין הין־און־צוריק איבערן פּלאַץ און ריידן שטיל.

ר׳ מענדל — צו מנשהן. געדענק זשע, בײַם טיש דאַרפֿסטו

[14] (ראשי־תיבֿות) רבנים, חזנים, שמשים וכלי־זמר.

זיצן שטיל, נישט רירן זיך פֿון אָרט, און האַלטן אַראָפּגעלאָזט די אויגן... און באַלד נאָך דער חופּה־וועטשערע, ווי נאָר דער בדחן וועט אויסרופֿן „דער חתן וועט זאָגן די דרשה!“, זאָלסטו גלײַך אויפֿשטיין, שטעלן זיך אויפֿן בענקל און זאָלסט אָנהייבן זאָגן אויפֿן קול, מיט אַ ניגון. וואָס העכער דו וועסט שרײַען, איז אַלץ בעסער. און שעם זיך נישט! הערסט?

מנשה — מעכאַניש. איך הער... שטיל. רבי, איך האָב מורא...

ר׳ מענדל — דערשראָקן. וואָס האָסטו מורא? האָסט אפֿשר פֿאַרגעסן די דרשה?

מנשה — די דרשה געדענק איך...

ר׳ מענדל — וואָס זשע דען האָסטו מורא?...

מנשה — מיט אַ שטאַרקן צער. איך ווייס נישט... ווי נאָר מיר זײַנען אַרויסגעפֿאָרן פֿון דער היים, איז אויף מיר אָנגעפֿאַלן אַ שטאַרקער פּחד: מיר זײַנען פֿרעמד די ערטער, ווו מיר זײַנען דורכ־געפֿאָרן, איך האָב קיין מאָל נישט געזען אַזוי פֿיל פֿרעמדע מענטשן... מיך נעמט־אָן אַ שרעק, אַז זיי קוקן אויף מיר... איך האָב מורא פֿאַר זייערע אויגן... ציטערט. רבי! פֿאַר קיין זאַך ציטער איך נישט אַזוי, ווי פֿאַר דעם בליק פֿון פֿרעמדע אויגן!

ר׳ מענדל — איך וועל דיר אָפּשפּרעכן אַן עין־הרע.

מנשה — רבי! איך וואָלט וועלן בלײַבן אַליין, פֿאַרבאָרגן זיך ערגעץ אין אַ ווינקל, און דאָ רינגלען מיך אַרום פֿון אַלע זײַטן פֿרעמדע מענטשן, איך דאַרף מיט זיי ריידן, ענטפֿערן זיי... ווי מ׳וואָלט מיך פֿירן צו דער תּליה! מיט אַ מיסטישער שרעק. רבי! און מער פֿאַר אַלץ פֿאָרכט איך זיך פֿאַר איר... פֿאַר דער בתולה!...

ר׳ מענדל — טו־אָן אויף זיך אַ כּוח! זײַ מנצח די שרעק, אַ־נישט — וועסטו די דרשה, חלילה, פֿאַרגעסן... קום, מיר וועלן אַרײַנגיין אין אַכסניה, וועסטו זיך נאָך אַ מאָל איבערחזרן. זיי גייען.

מנשה — דערזעט פֿאַר זיך דאָס הייליקע קבֿרל, ווערט פֿאַר־ציטערט, כאַפּט ר׳ מענדלען פֿאַר דער האַנט. רבי! וואָס איז דאָס? אַ קבֿר אין מיטן גאַס!!

שטעלן זיך אָפּ. לייענען שווייגנדיק די מצבֿה. שטייען אַ חיילע און גייען מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ אין געסל לינקס. סענדער, נחמן און די מחוּתּנים גייען־אַריין אין הויז. פֿון סענדערס הויף גייען־אַרויס אייניקע נאָך די אַנדערע אָרעמע לײַט, מיט די טאָרבעס אויף די פּלייצעס, מיט שטעקנס אין די הענט, גייען־דורך שטיל און טרויעריק דאָס פּלאַץ און פֿאַרשווינדן אין געסל, לינקס. אייניקע שטעלן זיך אָפּ אויף אַ רגע.

אַ הויך בלאַס ווײַבל — אָט איז די אָרעם־מאָלצײַט אויך פֿאַרבײַ, גלײַך ווי נישט געווען...

אַ הינקעדיקע זקנה — געזאָגט, אַז מ׳וועט געבן צו אַ טע־לער יויך, און מ׳האָט נישט געגעבן.

אַ האָרבאַטע — חלה געגעבן צו קליינע המוציאלעך...

אַן אָרעמאַן אויף קוליעס — אַזאַ גבֿיר! קראַנק איז ער געווען צו געבן צו גאַנצע בולקעס יעדערן?

אַ הויך בלאַס ווײַבל — געמעגט געבן צו שטיקלעך עוף. נישקשה, פֿאַר די גבֿירישע אורחים האָט מען אָנגעגרייט אי הינער, אי געענדז, אי געשטאָפּטע ענדיקעס...

אַ בלינדלעכע זקנה — אַלץ איינס... נאָכן טויט וועט אַלץ אָנקומען די ווערעם. אָך־אָך־אָך!

גייען לאַנגזאַם אַוועק. די סצענע שטייט אַ חיילע פּוסט. דער משולח גייט לאַנגזאַם דורך איבער דער סצענע, גייט־אַריין אין שול. עס ווערט פֿינצטערלעך. די קרעמערס שליסן די קראָמען, גייען־אַוועק. אין קלויז און בײַ סענדערן אין הויז צינדט זיך אָן פֿייער. אויפֿן גאַניק גייען־אַרויס סענדער, גיטל און בתיה, קוקן זיך אום.

סענדער — אומרויִק. ווו איז לאה? ווו איז די אַלטע? פֿאַר וואָס קומען זיי נישט אַזוי לאַנג פֿון הייליקן אָרט? צי האָט זיך מיט זיי, חס ושלום, עפּעס נישט געטראָפֿן.

גיטל, בתיה — מיר וועלן גיין זיי אַנטקעגן.

פֿון געסל, רעכטס, גייען געאיילט אַרויס פֿראַדע און לאה.

פֿראַדע — גיכער, גיכער, טאָכטערל! אײַ, ווי מיר האָבן פֿאַר־שפּעטיקט!... נאָך וואָס האָב איך דיך געדאַרפֿט פֿאָלגן! איך ציטער, עס זאָל נישט טרעפֿן עפּעס אַן אומגליק, חס ושלום.

סענדער — נו! אָט זײַנען זיי! וואָס האָט איר אַזוי פֿאַרשפּע־טיקט?

פֿון שטוב גייען־אַרויס ווײַבער.

ווײַבער — פֿירט די כּלה ליכט בענטשן! זיי פֿירן־אַרײַן לאהן אין שטוב.

פֿראַדע — שטיל צו גיטלען און בתיהן. זי איז געפֿאַלן חלשות. קוים אָפּגעמינטערט זי! איך ציטער נאָך...

בתיה — זי פֿאַסט דאָך, האָט איר פֿאַרחלשט דאָס האַרץ.

גיטל — זי האָט שטאַרק געוויינט אויף דער מאַמעס קבֿר?

פֿראַדע — מאַכט מיט דער האַנט. פֿרעג בעסער נישט, וואָס דאָרטן האָט זיך געטאָן! איך ציטער!

מ׳גרייט־צו נעבן טיר אַ שטול, מ׳פֿירט־אַרויס לאהן און מ׳באַזעצט זי. עס שפּילט מוזיק. פֿון געסל, לינקס, גייען־אַרויס נחמן, מנשה, ר׳ מענדל, די מחותנים. מנשה טראָגט איןביידע הענט אַ דעקטוך און גייט צו לאהן אַרויפֿוואַרפֿן איר אויפֿן פּנים. פֿון קלויז גייט־אַרויס דער משולח.

לאה — רײַסט־אַראָפּ דעם דעקטוך, שפּרינגט־אויף פֿון אָרט, שטויסט־אָפּ מנשהן און שרײַט־אויס. נישט דו ביסט מײַן חתן!!

עס ווערט אַ שטאַרקער טומל. אַלע רינגלען אַרום לאהן.

סענדער — טאָכטערל! טאָכטערל! לאה! וואָס איז מיט דיר?!

לאה — רײַסט זיך אַרויס, לויפֿט־צו צום קבֿרל, שפּרייט־אויס די הענט. הייליקע חתן־כּלה, באַשיצט מיך, ראַטעוועט מיך! זי פֿאַלט. מ׳לויפֿט־צו צו איר, מ׳הייבט זי אויף. זי קוקט זיך ווילד אַרום און שרײַט נישט מיט איר קול, נאָר מיט אַ מאַנסבילשן. אַ־אַ! איר האָט מיך מקבר געווען און איך האָב מיך אומגעקערט צו מײַן באַשערטער און וועל נישט אַוועקגיין פֿון איר! נחמן גייט־צו צו לאהן. זי שרײַט אים אויס גלײַך אין פּנים. כאַמעליוק!!

נחמן — פֿאַרציטערט. זי איז משוגע געוואָרן.

דער משולח — אין דער כּלה איז אַרײַן אַ דיבוק. אַ שטאַר־קער טומל.

פֿאָרהאַנג

דריטער אַקט

אין מיראָפּאָליע. ביי ר' עזריאלקע מיראָפּאָליער אין הויז. אַ גרויסער חדר, רעכטס אַ טיר אין די אינעווייניקסטע חדרים. אין מיטן דער פֿאָדערשטער וואַנט אַ טיר פֿון גאַס. ביי ביידע זייטן טיר שולבענק, אין וואַנט — פֿענצטער, לינקס, כמעט אין דער גאַנצער לענג פֿון וואַנט, אַ ברייטער טיש, באַדעקט מיט אַ ווייסן טישטעך. אויפֿן טיש בערגלעך אָנגעשניטענע חלה אויף המוציא. אויבנאָן אַ פֿאָטעל. אין דער רעכטער וואַנט, נאָך דער אינעווייניקסטער טיר, אַ קליינער אָרון־קודש מיט אַן עמוד. אַנטקעגן זיי נישט קיין גרויסער טיש, אַ קאַנאַפּע, עטלעכע שטולן.

שבת־צו־נאַכטס. באַלד נאָך מעריב. אין חדר זיינען חסידים. דער גבאי מיכאל שטייט ביים טיש און לייגט־פֿונאַנדער די בערגלעך חלה. נעבן אָרון־קודש זיצט דער משולח. אים רינגלט אַרום אַן עדה חסידים. עטלעכע חסידים זיצן באַזונדער, קוקן־אַריין אין ספרים. ערשטער און צווייטער חסיד שטייען אין מיטן חדר ביים קליינעם טיש. פֿון די אינעווייניקסטע חדרים הערט זיך אַ שטיל געזאַנג: „גאָט פֿון אַברהם, פֿון יצחק און פֿון יעקב".

1טער חסיד — דער אורח דערציילט עפּעס זייער וווּנדערלעכע מעשׂיות... עס נעמט־אָן אַ פּחד. איך האָב מורא זיי צו הערן...

2טער חסיד — וואָסי?

1טער חסיד — אין זיי זיינען דאָ טיפֿע רמזים, נישט צו פֿאַרשטיין... אין זיי מוז זיין עפּעס פֿון דעם בראַסלאַווערס שיטה... ווער ווייס...

2טער חסיד — עלטערע חסידים הערן, מסתמא איז נישטאָ קיין חשש[15].

גייען צום רעדל אַרום דעם משולח.

3טער חסיד — דערציילט נאָך עפּעס!

דער משולח — שפּעט. די צייט איז קורץ.

4טער חסיד — נישקשה. דער רבי וועט נאָך נישט באַלד אַרויסגיין.

דער משולח — דערציילט. אין עק וועלט איז דאָ אַ הויכער באַרג און אויף דעם באַרג ליגט אַ גרויסער שטיין, און פֿון דעם שטיין שלאָגט אַ לויטערער קוואַל. און אויף דעם אַנדערן עק וועלט געפֿינט זיך דאָס האַרץ פֿון דער וועלט, וואָרעם יעדע זאַך אין דער וועלט האָט איר האַרץ און די וועלט אין גאַנצן האָט איין גרויס האַרץ, און דאָס האַרץ פֿון דער וועלט לאָזט נישט אַראָפּ זיין בליק פֿון לויטערן קוואַל און קאָן זיך אויף אים זאַט נישט אָנקוקן, און עס בענקט, און גלוסט, און ציט זיך דאָרשטיק צום לויטערן קוואַל, נאָר עס קאָן דעם קלענסטן טראָט צו אים נישט מאַכן. וואָרעם ווי דאָס האַרץ רירט זיך נאָר פֿון אָרט, פֿאַרלירט עס פֿון די אויגן דעם שפּיץ באַרג מיט דעם לויטערן קוואַל. און אַז דאָס האַרץ פֿון דער וועלט זעט נישט דעם לויטערן קוואַל כאָטש איין רגע, פֿאַרלירט עס דעם חיות[16]. און צו גלייך מיט דעם הייבט־אָן שטאַרבן די וועלט. און דער לויטערער קוואַל האָט נישט קיין אייגענע צייט און ער לעבט מיט דער צייט, וואָס דאָס האַרץ פֿון דער וועלט שענקט אים. און דאָס האַרץ גיט אים נאָר איין טאָג. און אַז דער טאָג פֿאַרגייט, הייבט־אָן דער לויטערער קוואַל זינגען צו דעם האַרץ פֿון דער וועלט. און דאָס האַרץ פֿון דער וועלט זינגט צום לויטערן קוואַל. און זייער געזאַנג פֿאַרשפּרייט זיך איבער דער וועלט, און עס גייען־אַרויס פֿונעם געזאַנג לייכטנדיקע פֿעדעם און ציִען זיך צו די הערצער פֿון אַלע זאַכן אין דער וועלט און פֿון איין האַרץ צום אַנדערן... און עס איז פֿאַראַן אַ רעכטפֿאַרטיקער און ליַיטזעליקער מאַן, וואָס גייט־אַרום איבער דער וועלט און קלייַבט די ליכטיקע פֿעדעם פֿון די הערצער און וועבט פֿון זיי צייַט. און אַז ער וועבט־אויס אַ גאַנצן טאָג, גיט ער אים אָפּ דעם האַרץ פֿון דער וועלט, און דאָס האַרץ פֿון דער וועלט גיט עס אָפּ דעם לויטערן קוואַל. און ער לעבט נאָך אַ טאָג...

3טער חסיד — דער רבי גייט!

אַלע ווערן אַנטשוויגן, הייבן זיך אויף — פֿון טיר, רעכטס, גייט־אַרויס ר' עזריאל, אַ טיפֿער זקן אין אַ ווייסער זשופּיצע און אין אַ שטריימל.

ר' עזריאל — גייט לאַנגזאַם, מיד און פֿאַרטראַכט צום טיש, לאָזט זיך שווער אַראָפּ אין פֿאָטעל. מיכאל שטעלט זיך בייַ זייַן רעכטער האַנט, די חסידים זעצן זיך אַרום טיש. די עלטערע זעצן זיך אויף די בענק, די יינגערע שטייען הינטער זיי. מיכאל טיילט חלה די חסידים. ר' עזריאל הייבט־אויף דעם קאָפּ, הייבט־אָן שטיל מיט אַ ציטערדיקן קול זינגען „דא היא סעודתא דדוד מלכּה משיחא". אַלע ענטפֿערן, מאַכן המוציא, מ'הייבט־אָן זינגען שטיל אַ ניגון אָן ווערטער, אַ טרויעריק מיסטישן. פּויזע. ר' עזריאל גיט אַ טיפֿן זיפֿץ, שפּאַרט־אונטער דעם קאָפּ מיט ביידע הענט און זיצט אַ ווייַלע פֿאַרטיפֿט אין די געדאַנקען. עס הערשט אַן אימהדיקע שטילקייט. ר' עזריאל הייבט־אויף דעם קאָפּ און הייבט־אָן שטיל מיט אַ ציטערדיקן קול: מ'דערציילט וועגן בעל שם הקדוש, זכותו יגן עלינו. קליינע פּויזע. אַ מאָל זייַנען געקומען אין מעזשיבוזש דייַטשלעך, קונצנמאַכערס, וואָס ברעכן זיך אין די גאַסן; האָבן זיי איבערגעצויגן איבער דער ברייט פֿון טייַך אַ שטריק און איינער פֿון זיי איז געגאַנגען איבערן שטריק. איז מען זיך פֿון דער גאַנצער שטאָט צונויפֿגעלאָפֿן צום טייַך קוקן אויף דעם בייזוווּנדער. איז דער בעל שם הקדוש אויך אַרויס צום טייַך און איז געשטאַנען מיט אַלעמען און האָט אויך געקוקט אויף דעם מענטשן, וואָס איז געגאַנגען איבערן שטריק. איז דאָס געווען פֿאַר די תּלמידים אַ גרויסער וווּנדער און זיי האָבן געפֿרעגט, וואָס דאָס באַדייַט, וואָס ער איז געגאַנגען אָנקוקן די קונצן. האָט דער בעל שם הקדוש זיי געענטפֿערט: „איך בין געגאַנגען אָנקוקן און זען, ווי אַזוי אַ מענטש גייט דאָס איבער אַ טיפֿן אָפּגרונט. און איך האָב געקוקט און געטראַכט: ווען דער מענטש וואָלט אַזוי פֿיל אַרבעטן איבער זייַן נשמה, וויפֿל ער האָט געאַרבעט אויפֿן גוף, איבער וועלכע טיפֿע אָפּגרונטן וואָלט זי געקאָנט אַריבערגיין אויף דעם דינינקן שנירעלע פֿון לעבן!"

אַ טיפֿער זיפֿץ. פּויזע. די חסידים קוקן זיך איבער מיט התפּעלות.

1טער חסיד — הויך ווי די וועלט!

2טער חסיד — פּלאי פּלאים!

3טער חסיד — שופּרא דשופּרא!

ר' עזריאל — שטיל צו מיכאלן, וואָס בייגט זיך אָן צו אים. דאָ געפֿינט זיך אַ פֿרעמדער...

מיכאל — קוקט זיך אום. דאָס איז אַ משולח, ווייַזט־אויס, אַ בעל־מקובל...

ר' עזריאל — מיט וואָס פֿאַר אַ שליחות איז ער געקומען אַהער?

מיכאל — איך ווייס נישט. אפֿשר בעטן אים אַרויסגיין?

ר' עזריאל — חלילה. אַדרבה, אַ נישט־היגן דאַרף מען אָפּגעבן כּבוד. דערלאַנג אים אַ שטול. מיכאל, אַ ביסל פֿאַרווונדערט, דערלאַנגט דעם משולח אַ שטול. קיינער באַמערקט עס נישט. ר' עזריאל גיט אַ בליק אויף איינעם פֿון די חסידים. יענער זינגט אַ מיסטישן ניגון אָן ווערטער. פּויזע. ר' עזריאל ווי פֿריִער. גאָטס וועלט איז גרויס און הייליק. דאָס הייליקסטע לאַנד אין דער וועלט איז ארץ־ישׂראל. אין ארץ־ישׂראל איז די הייליקסטע שטאָט ירושלים. אין ירושלים איז דאָס הייליקסטע אָרט געווען דער בית־המקדש. און אין בית־המקדש איז הייליקער פֿון אַלץ געווען דער קדשי־קדשים. קליינע פּויזע. עס זייַנען דאָ אויף דער וועלט זיבעציק אומות. דאָס הייליקסטע צווישן זיי איז דאָס פֿאָלק ישׂראל. אין פֿאָלק ישׂראל איז הייליקער פֿון אַנדערע דער שבֿט לוי. אין שבֿט לוי זייַנען די הייליקסטע די כּהנים. צווישן די כּהנים איז דער הייליקסטער געווען דער כּהן גדול. קליינע פּויזע. אין יאָר זייַנען דאָ 354 טעג. צווישן זיי זייַנען הייליק ימים־טובֿים. העכער פֿון זיי איז די הייליקייט פֿון שבתים. צווישן שבתים איז דער הייליקסטער יום־כּיפּור, שבת־שבתון. קליינע פּויזע. עס זייַנען דאָ אין דער וועלט זיבעציק לשונות. דער הייליקסטער איז לשון־הקודש. הייליקער פֿאַר אַלץ איז אויף דעם לשון די הייליקע תּורה, אין דער תּורה איז דאָס הייליקסטע די עשׂרת־הדברות. אין די עשׂרת־הדברות איז הייליקער פֿון אַלע ווערטער דער שם הויה. קליינע פּויזע. און איין מאָל אין יאָר, אין אַ באַשטימטער שעה, פֿלעגן זיך די אַלע פֿיר העכסטע הייליקטומען פֿון דער וועלט צונויפֿקומען מיט אייננאַנדער. דאָס איז געווען יום־כּיפּור, בשעת דער כּהן גדול פֿלעגט אַרייַן אין קדשי־קדשים און דאָרטן אַרויסריידן דעם שם המפֿורש — און ווייַל אָט די שעה איז געווען אָן אַן ערך הייליק און פֿאַרכטיק, איז זי געווען די סכּנהדיקסטע, ווי פֿאַרן כּהן גדול, אַזוי פֿאַר דעם כּלל־ישׂראל. וואָרעם ווען אין דער שעה וואָלט דעם כּהן גדול, חס ושלום, אַרייַנגעפֿאַלן אין זינען אַ זינדיקער געדאַנק אָדער אַ מחשבֿה זרה, וואָלט די וועלט חרובֿ געוואָרן. פּויזע. יעדעס אָרט, וואָס אַ מענטש הייבט פֿון אים אויף דעם בליק צום הימל, איז קדשי־קדשים; יעדער מענטש, וועלכן גאָט האָט באַשאַפֿן בצלמו וכדמותו, איז אַ כּהן גדול; יעדער טאָג פֿון אַ מענטשנס לעבן איז יום־כּיפּור און יעדעס וואָרט, וואָס אַ מענטש רעדט־אַרויס מיט תּמימות, איז אַ שם הויה. און דעריבער — יעדע עבֿירה און יעדע עוולה, וואָס אַ מענטש טוט,

ברענגט חורבן פון דער וועלט. מיט אַ ציטערדיקן קול. מענטשלעכע נשמות — דורך גרויסע יסורים און פּײַן, דורך פיל גילגולים ציִען זיי זיך, ווי אַ קינד צו דער מוטערס ברוסט, צו זייער מקור, אין דער הויך צום כסא־הכבוד. נאָר עס טרעפט, אַז בעת אַ נשמה דער־גרייכט שוין די גאָר הויכע מדרגות, איז מיט אַ מאָל גובר די קליפה, חס ושלום, און די נשמה ווערט געשטרויכלט און פאַלט. און וואָס העכער זי איז געווען אויפגעהויבן, אַלץ טיפער איז איר פאַלן. און אַז אַזאַ נשמה פאַלט, ווערט חרובֿ אַ וועלט, און עס ווערט פינצטער אין אַלע היכלות און עס קלאָגן אַלע צען ספירות. פּויזע. ווי אויפ־וואַכנדיק. קינדער! הײַנט וועלן מיר מקצר זײַן מיט דער מלווה מלכה.

אַלע, חוץ מיכאלן, גייען שטילערהייט אַרויס אונטער דעם איינ־דרוק פון געהערטן. קליינע פּויזע.

מיכאל — גייט־צו צום טיש, נישט זיכער. **רבי!** ר' עזריאל קוקט אויף אים מיד און טרויעריק. רבי, עס איז געקומען סענדער בריניצער...

ר' עזריאל — ווי ער וואָלט נאָכזאָגן. סענדער בריניצער... איך ווייס...

מיכאל — אים האָט געטראָפן אַ גרויס אומגליק. אין זײַן טאָכטער איז אַרײַן אַ דיבוק, רחמנא לצלן.

ר' עזריאל — אַרײַן אַ דיבוק... איך ווייס...

מיכאל — ער האָט זי געבראַכט צו אײַך...

ר' עזריאל — ווי פאַר זיך. צו מיר?... צו מיר?... ווי האָט ער געקאָנט קומען צו מיר, אַז מײַן „איך" איז גאָר נישטאָ...

מיכאל — רבי, צו אײַך פאָרט אַ גאַנצע וועלט.

ר' עזריאל — אַ גאַנצע וועלט... אַ בלינדע וועלט... בלינדע שאָף גייען נאָך אַ בלינדן פּאַסטעך... ווען זיי וואָלטן ניט זײַן בלינד, וואָלטן זיי געגאַנגען נישט צו מיר, נאָר צו יענעם, וועלכער קאָן זאָגן „איך". צום איינציקן „איך" פון דער וועלט.

מיכאל — רבי, איר זײַט זײַן שליח...

ר' עזריאל — דאָס זאָגט די וועלט, און איך ווייס נישט... שוין פערציק יאָר, ווי איך זיץ אויף דער שטול פון אַ רבין. און איך בין עד־היום ניט זיכער, אַז איך בין גאָט ברוך הוא אַ שליח... פאַראַן צײַטן, אַז איך פיל מײַן נאָענטקייט צום כּבֿיכול, דעמאָלט זײַנען בײַ מיר נישטאָ קיין ספקות. דעמאָלט האָב איך אין זיך תּקי־פות, און איך האָב אַ שליטה איבער די הויכע עולמות. אָבער עס טרעפן צײַטן, אַז איך פאַרליר מײַן זיכערקייט. און דעמאָלט בין איך קליין און שוואַך ווי אַ קינד. דעמאָלט נייטיק איך זיך אַליין אין הילף...

מיכאל — רבי, איך געדענק... איין מאָל זײַט איר צו מיר געקומען האַלבע נאַכט און געבעטן, איך זאָל מיט אײַך זאָגן תּהילים. מיר האָבן דעמאָלט די גאַנצע נאַכט געזאָגט תּהילים און געוויינט...

ר' עזריאל — דאָס איז אַמאָל געווען. איצט איז מיר נאָך ערגער. מיט אַ ציטערדיקן קול. וואָס וויל מען פון מיר? איך בין אַלט און שוואַך. דער גוף דאַרף רו, די נשמה דאָרשט צו התבודדות. און צו מיר ציִען זיך דער צער און יסורים פון דער וועלט. יעדעס קוויטל, וואָס מ'דערלאַנגט מיר, שטעכט מיך ווי אַ נאָדל אין לײַב. איך האָב שוין מער קיין כּוח נישט... איך קאָן נישט!...

מיכאל — דערשראָקן. רבי! רבי!

ר' עזריאל — כליפּעט. איך קאָן מער נישט! איך קאָן נישט! וויינט.

מיכאל — רבי! איר טאָרט נישט פאַרגעסן, אַז גאַנצע דורות צדיקים און קדושי־עליון שטייען הינטער אײַך. אײַער פאָטער ר' איטשעלע, זכרונו לבֿרכה, אײַער זיידע דער אדמו"ר ר' וועלוועלע דער גרויסער, דעם בעל שמס תּלמיד...

ר' עזריאל — קומט צו זיך. הייבט־אויף דעם קאָפּ. מײַנע אָבֿות... מײַן הייליקער פאָטער, וואָס האָט דרײַ מאָל געהאַט גילוי אליהו[17]... דער פעטער, ר' מאיר בער, וואָס פלעגט צו שמע ישראל

[17] אליהוס אַנטפּלעקן זיך (לעגענדעס, פון חסידישן פאָלקלאָר) **אליהו פלעגט**

אַרויפגיין אויפן הימל... דער זיידע, דער גרויסער ר' וועלוועלע, וואָס האָט מחיה מתים געווען. גיט זיך אַ קער צו מיכאלן. לעבֿ־האַפּט. ווייסט, מיכאל, דער זיידע, דער גרויסער ר' וועלוועלע פלעגט אַרויסטרײַבן אַ דיבוק אָן שמות און השבעות, נאָר מיטן געשריי, מיט איין געשריי! אין אַ שווערער צײַט ווענד איך זיך צו אים און ער האַלט מיך אונטער. ער וועט מיך איצט אויך נישט פאַרלאָזן... רוף־אַרײַן סענדערן.

מיכאל גייט־אַרויס און קערט זיך אום מיט סענדערן.

סענדער — אויסשטרעקנדיק די הענט מיט אַ וויינענדיקן געבעט. רבי! האָט רחמנות! העלפט מיר, ראַטעוועט מײַן בת־יחידה!

ר' עזריאל — ווי אַזוי האָט זיך דאָס אומגליק געטראָפן?

סענדער — צום רעכטן באַדעקנס. ווי נאָר...

ר' עזריאל — שלאָגט אים איבער. נישט דאָס פרעג איך. ווי אַזוי האָט זיך דאָס אומגליק געקאָנט טרעפן? אַ וואָרעם קאָן אַרײַנדרינגען אין אַ פּרי נאָר דעמאָלט, ווען זי הייבט־אָן פוילן.

סענדער — רבי! מײַן בת־יחידה איז אַ גאָטפאָרכטיקע ייִדי־שע טאָכטער. זי גייט מיט אַראָפּגעלאָזענע אויגן און טרעט נישט אַרויס פון מײַן ווילן.

ר' עזריאל — קינדער ווערן אָן אַנדערש מאָל געשטראָפט פאַר די זינד פון די עלטערן.

סענדער — ווען איך וואָלט וויסן אויף זיך אַ זינד, וואָלט איך תּשובֿה טאָן...

ר' עזריאל — האָט מען געפרעגט דעם דיבוק, ווער ער איז און פאַר וואָס ער איז אַרײַן אין דײַן טאָכטער?

סענדער — ער ענטפערט נישט. נאָר נאָכן קול האָט מען אין אים דערקענט אַ בחור פון אונדזער ישיבֿה, וואָס איז מיט עטלעכע חדשים פריִער פלוצלינג געשטאָרבן אין שול. ער האָט זיך געפּאָ־רעט אין קבלה־מעשׂיות און איז ניזוק געוואָרן.

ר' עזריאל — דורך וועלכע כּוחות?

סענדער — מ'זאָגט, דורך די נישט־גוטע... עטלעכע שעה

פאַרן טויט האָט ער געזאָגט זײַנעם אַ חבֿר, אַז מ'דאַרף נישט מלחמה האַלטן מיט זינד און אַז אין דער סיטרא אַחרא, רחמנא לצלן, איז דאָ אַ ניצוץ פון קדושה, ער האָט נאָך געוואָלט דורך כּישוף באַ־קומען צוויי פעסלעך גאָלד...

ר' עזריאל — דו האָסט אים געקענט?

סענדער — יאָ... ער האָט בײַ מיר געגעסן טעג.

ר' עזריאל — קוקט אויפמערקזאַם אויף סענדערן. **האָסט אים אפשר מיט עפּעס מצער געווען, מבֿייש געווען? דערמאָן זיך.**

סענדער — איך ווייס נישט... איך געדענק נישט! מיט פאַר־צווייפלונג. רבי, איך בין דאָך נישט מער ווי אַ מענטש. פּויזע.

ר' עזריאל — פירט־אַרײַן די בתולה.

סענדער גייט־אַרויס און קערט זיך גלייך אום מיט פראַדען, פירנדיק פאַר די הענט לאהן. זי שפּאַרט זיך איין בײַ דער שוועל און וויל נישט גיין.

סענדער — מיט געוויין. טאָכטערל, האָב רחמנות, זײַ מיך נישט מבֿייש פאַרן רבין. גיי־אַרײַן.

פראַדע — גיי־אַרײַן, לאהלע, גיי־אַרײַן, טײַבעלע!

לאה — איך וויל אַרײַן, נאָר איך קאָן נישט!

ר' עזריאל — בתולה! איך באַפעל דיר אַרײַנגיין. לאה טרעט־איבער די שוועל און גייט צום טיש. **זעצט זיך.**

לאה — זעצט זיך געהאָרכזאַם. מיט אַ מאָל שפּרינגט זי אויף פון אָרט און שרײַט נישט מיט איר קול. לאָזט מיך! איך וויל נישט!

זי וויל לויפן, סענדער און פראַדע האַלטן זי איין.

ר' עזריאל — דיבוק, איך בין גוזר אויף דיר, זאָלסט זאָגן, ווער דו ביסט.

לאה (דיבוק) — מיראָפּאַליער רבי! איר ווייסט אַליין ווער איך בין און פאַר אַנדערע וויל איך מײַן נאָמען נישט אַנטפּלעקן.

ר' עזריאל — איך פרעג נישט דײַן נאָמען. איך פרעג ווער ביסטו?

לאה (דיבוק) — שטיל. איך בין פון די, וואָס האָבן געזוכט נײַע וועגן...

ר' עזריאל — נײַע וועגן זוכט יענער, ווער עס האָט פאַר־לוירן דעם גלײַכן וועג.

לאה (דיבוק) — ער איז צו ענג...

ר' עזריאל — דאָס האָט שוין געזאָגט איינער, וואָס האָט זיך נישט אומגעקערט צוריק. פּויזע. פאַר וואָס ביסטו אַרײַן אין דער בתולה?

לאה (דיבוק) — איך בין איר באַשערטער.

ר' עזריאל — נאָך אונדזער הייליקער תּורה טאָר אַ מת נישט געפינען זיך אין דער סבֿיבֿה פון לעבעדיקע.

לאה (דיבוק) — איך בין נישט געשטאָרבן.

ר' עזריאל — דו ביסט אַוועק פון אונדזער וועלט און טאָרסט זיך אַהער נישט אומקערן ביז מען וועט בלאָזן אין גרויסן שופר. דע־ריבער בין איך גוזר אויף דיר, דו זאָלסט פאַרלאָזן דעם גוף פון דער בתולה, כּדי עס זאָל נישט פאַרוועלקט ווערן אַ לעבעדיקער צווײַג פון אייביקן בוים פון פאָלק ישׂראל.

לאה (דיבוק) — שרייט. מיראַפֿאַליער רבי! איך ווייס, ווי שטאַרק און אַלמעכטיק איר זייט! איך ווייס, אַז איר קאָנט באַפֿעלן מלאכים און שׂרפֿים. אָבער מיט מיר וועט איר גאָר נישט מאַכן. איך האָב נישט וווהין צו גיין! פֿאַר מיר זיינען פֿאַרצוימט אַלע וועגן און פֿאַרשלאָסן אַלע שטעגן און פֿון אַלע זייטן לויערן אויף מיר בייזע רוחות, גרייטע מיך איינצושלינגען. מיט אַ ציטערדיקן קול. עס איז דאָ הימל און ערד, עס זיינען דאָ אָן אַ צאָל וועלטן און נישט אין איינעם פֿון זיי האָט זיך נישט געפֿונען קיין אָרט פֿאַר מיר. און איצט, אַז מיין פֿאַרביטערטע, פֿאַריאָגטע נשמה האָט געפֿונען איר רו, ווילט איר מיך אַרויסטרייבן פֿון דאַנען. האָט רחמנות, יאָגט מיך נישט, פֿאַרשווערט מיך נישט.

ר' עזריאל — פֿאַרוואָגלטע נשמה! איך בין דורכגעדרונגען מיט אַ טיפֿן רחמנות צו דיר און וועל זיך מיִען אויסלייזן דיך פֿון די מלאכי־חבלה. אָבער פֿון דעם גוף פֿון דער בתולה מוזסטו אַרויסגיין.

לאה (דיבוק) — אַנטשיידן. איך וועל נישט אַרויסגיין!

ר' עזריאל — מיכאל, רוף־אַריין פֿון קלויז אַ מנין ייִדן. מיכאל גייט־אַרויס און קערט זיך באַלד אום. נאָך אים גייען־אַריין צען ייִדן, שטעלן זיך אין אַ זייט. עדה קדושה! גיט איר מיר רשות אין אייער נאָמען און מיט אייער מאַכט אַרויסצוטרייבן פֿון אַ גוף פֿון אַ ייִדישער טאָכטער אַ רוח, וואָס וויל נישט אַרויס מיט גוטן?

אַלע צען ייִדן — רבי! מיר גיבן אייך רשות, אין אונדזער נאָמען און מיט אונדזער מאַכט, אַרויסצוטרייבן פֿון גוף פֿון אַ ייִדישער טאָכטער אַ רוח, וואָס וויל נישט אַרויס מיט גוטן.

ר' עזריאל — הייבט זיך אויף. דיבוק! נשמה פֿון אַ מענטשן, וואָס איז אַוועק פֿון אונדזער וועלט, אין נאָמען און מיט דער מאַכט פֿון אַ הייליקער עדה ייִדן בין איך, עזריאל בן הדס, גוזר אויף דיר, דו זאָלסט פֿאַרלאָזן דעם גוף פֿון דער בתולה לאה בת חנה און זאָלסט אַרויסגייענדיק נישט מזיק זיין, נישט זי, נישט קיין שום לעבעדיקע באַשעפֿעניש... אויב דו וועסט נישט מקיים זיין מיין באַפֿעל, וועל איך אַרויסטרעטן אַנטקעגן דיר מיט קללות און חרמות, מיט השבעות און נדויים[18], מיט דער גאַנצער מאַכט פֿון מיין אויסגעשפּרייטן אָרעם. ווען אָבער דו וועסט פֿאָלגן מיין באַפֿעל, וועל איך אָנווענדן אַלע כּוחות מתקן זיין דיין נשמה און אָפּטרייבן די בייזע רוחות און מחבלים, וואָס רינגלען דיך אַרום...

לאה (דיבוק) — שרייט. איך פֿאָרכט מיך נישט פֿאַר אייערע קללות און חרמות און גלייב נישט אין אייערע הבטחות! עס איז נישטאָ קיין כּוח אין דער וועלט, וואָס זאָל מיר קאָנען העלפֿן! עס געפֿינט זיך נישט אַזאַ העכסטע הויך, וואָס זאָל זיך גלייכן צו מיין איצטיקן רואָרט, און עס איז נישטאָ אַזאַ פֿינצטערער תּהום ווי דער וואָס דערוואַרט מיך! איך וועל נישט אַרויסגיין!

ר' עזריאל — אין נאָמען פֿון אַלמעכטיקן גאָט באַשווער איך דיך דאָס לעצטע מאָל און באַפֿעל דיר אַרויסגיין. ווען נישט — בין איך דיך מחרים און גיב דיך איבער אין די הענט פֿון די מלאכי־חבלה!

אַ שרעקנדיקע פּויזע.

לאה (דיבוק) — אין נאָמען פֿון אַלמעכטיקן גאָט בין איך באַהעפֿט מיט מיין באַשערטער און וועל זיך מיט איר נישט שיידן ביז אייביק.

ר' עזריאל — מיכאל, הייס אַריינטראָגן פֿאַר אַלעמען, וואָס געפֿינען זיך דאָ, ווייסע קיטלען. ברענג זיבן שופֿרות, זיבן שוואַרצע ליכט. נאָך דעם נעם־אַרויס פֿון אָרון־קודש זיבן ספֿרי־תּורה...

אַ שרעקעדיקע פּויזע, בשעת וועלכער מיכאל גייט־אַרויס און קערט זיך אום מיט שופֿרות און שוואַרצע ליכט, נאָך אים גייט־אַריין דער משולח מיט קיטלען.

דער משולח — ציילט די קיטלען. עס איז דאָ איין איבעריקער קיטל. קוקט זיך אום. אפֿשר פֿעלט דאָ עמעצער אין חדר?

ר' עזריאל — אומרויִק, ווי דערמאָנענדיק זיך. כּדי צו מחרים זיין אַ ייִדישע נשמה, דאַרף מען דאָך נעמען רשות פֿון דעם שטאָט־רבֿ... מיכאל, באַהאַלט דערווייל די שופֿרות, די ליכט און די קיטלען... מיכאל, נעם מיין שטעקן און גיי צום רבֿ ר' שמשון און בעט אים אין מיין נאָמען קומען אַהער תּיכף ומיד. עס פֿאַרנעמט מיכאל די שופֿרות און ליכט און גייט צוזאַמען מיטן משולח, וואָס טראָגט די קיטלען אַרויס. ר' עזריאל צו די צען מענטשן. איר קענט דערווייל אַרויסגיין. זיי גייען־אַרויס. פּויזע. ר' עזריאל הייבט־אויף דעם קאָפּ. סענדער! ווו זיינען פֿאַרבליבן די מחותּנים מיט דעם חתן?

סענדער — זיי זיינען פֿאַרבליבן אויף שבת ביי מיר אין בריניץ.

ר' עזריאל — שיק אַ רייטער אָנזאָגן זיי אין מיין נאָמען, אַז זיי זאָלן דאָרט פֿאַרבלייבן און וואַרטן אויף מיין באַפֿעל.

סענדער — איך שיק גלייך אַ רייטער.

ר' עזריאל — דערווייל קאָנט איר אַרויסגיין און אַרויספֿירן די בתולה אין צווייטן חדר.

לאה — וואַכט־אויף, מיט איר קול, ציטערדיק. באָבע! איך האָב מורא... וואָס וויל מען מיט אים טאָן? וואָס וויל מען טאָן מיט מיר?

פֿראַדע — האָב קיין מורא נישט, מיין קינד! דער רבי ווייס, וואָס [illegible] טוט. ער וועט קיין בייז נישט טאָן. דער רבי קאָן קיין בייז נישט טאָן. זי און סענדער פֿירן אַרויס לאהן אין צווייטן חדר.

ר' עזריאל — זיצט טיף פֿאַרזונקען אין די רעיונות. ווי אויפֿוואַכנדיק. און ווען אַפֿילו אין די העכסטע עולמות האָט מען גוזר געווען אַנדערש, וועל איך ברעכן דעם גזר־דין!

עס גייט־אַריין ר' שמשון.

ר' שמשון — גוט־וואָך, רבי!

ר' עזריאל — הייבט זיך אויף אים אַנטקעגן. גוט־וואָך, גוט־יאָר, רבֿ! זיצט! ר' שמשון זעצט זיך. איך האָב אייך מטריח געווען צוליב זייער אַ וויכטיקן ענין. אין אַ ייִדישער טאָכטער איז אַריין אַ דיבוק, רחמנא לצלן, און וויל בשום אופֿן נישט אַרויס. עס איז געבליבן דאָס לעצטע מיטל — אַרויסטרייבן אים מיט חרמות און נדויים. בעט איך אייער באַוויליקונג אויף דעם, און די מצווה פֿון פּקוח־נפֿש וועט אייך ביישטיין.

ר' שמשון — זיפֿצט. אַ חרם איז אַ האַרבע שטראָף פֿאַר אַ לעבעדיקן, בפֿרט פֿאַר אַ טויטן... נאָר ווי באַלד קיין אַנדער מיטל איז נישטאָ און אַזאַ געטלעכער מענטש, ווי איר, געפֿינט עס פֿאַר נייטיק, גיב איך מיין הרשאה... אָבער פֿריִער מוז איך אייך, רבי, אַנטפּלעקן אַ סוד, וואָס האָט אַ שייכות צום ענין.

ר' עזריאל — אַדרבה.

ר' שמשון — איר געדענקט, רבי, מיט אַ יאָר צוואַנציק צוריק פֿלעגט צו אייך פֿאָרן פֿון בריניץ אַ יונגער מאַן, אַ חסיד און אַ מקובל, ניסן רבֿקהס.

ר' עזריאל — ער איז אָפּגעפֿאָרן אין מרחקים און דאָרט יונגערהייט געשטאָרבן.

ר' שמשון — יאָ... איז אָט דער ניסן רבֿקהס געקומען צו מיר די נאַכט דריי מאָל צו חלום און געפֿאָדערט, איך זאָל אַרויסרופֿן סענדער בריניצער צו אַ דין־תּורה מיט אים.

ר' עזריאל — וואָס פֿאַר אַ תּביעות האָט ער צו סענדערן?

ר' שמשון — דאָס האָט ער נישט געזאָגט. ער האָט נאָר געטענהט, אַז סענדער האָט פֿאַרגאָסן זיין בלוט.

ר' עזריאל — אַז אַ ייִד מאָנט דעם אַנדערן צו אַ דין־תּורה, טאָר זיך אַ רבֿ, פֿאַרשטייט זיך, נישט אָפּזאָגן. בפֿרט אַז עס רופֿט אַרויס אַ מת, וואָס קאָן מאָנען צום בית־דין של מעלה... נאָר וואָס פֿאַר אַ שייכות האָט דאָס צום דיבוק?

ר' שמשון — עס האָט אַ שייכות... איך האָב געהערט, אַז דער געשטאָרבענער בחור, וואָס איז אַריין ווי אַ דיבוק אין סענדערס טאָכטער, איז געווען ניסן רבֿקהס אַ זון... מ'דערציילט נאָך וועגן עפּעס אַ התחייבֿות, וואָס סענדער האָט געהאַט אַנטקעגן ניסנען און נישט אויסגעפֿילט...

ר' עזריאל — טראַכט אַ ווייַלע. אויב אַזוי, וועל איך אָפּלייגן דאָס אַרויסטרייבן פֿון דיבוק ביז מאָרגן האַלבן טאָג. אם ירצה השם, אין דער פֿרי נאָכן דאַוונען וועלן מיר אייך מטיבֿ חלום זיין און איר וועט אַרויסרופֿן דעם מת צו אַ דין־תּורה. נאָך דעם וועל איך מיט אייער רשות אַרויסטרייבן דעם דיבוק מיט אַ חרם...

ר' שמשון — אַזוי ווי אַ דין־תּורה צווישן אַ לעבעדיקן מיט אַ טויטן איז זייער אַ האַרבע און אַ נישט געוויינטלעכע, וואָלט איך בעטן אייך, רבי, איר זאָלט באַוויליקן זיין דער ראש־הדיינים און אָנפֿירן די דין־תּורה.

ר' עזריאל — איך בין מסכּים. מיכאל! עס גייט־אַריין מיכאל. הייס אַריינפֿירן די בתולה. עס קומען־אַריין סענדער און פֿראַדע פֿירנדיק לאהן, וואָס זיצט מיט געשלאָסענע אויגן. דיבוק, איך גיב דיר צייט אַ האַלבן מעת־לעת, ביז מאָרגן האַלבן טאָג. אויב דו וועסט

[18] באַשווערן זיך (אַליין זיך אַריינלייגן אין חרם), פֿאַרבאָטן (אַליין אויף זיך גוזר זיין צו בלייבן אַליין).

צו דער באַשטימטער צײַט נישט אַרויסגייען מיטן גוטן ווילן, וועל איך דיך, מיט דעם רשות פֿון דעם מרא דאַתרא, אַרויסציִען מיט געוואַלט דורך אַ האַרבן חרם. פּויזע. סענדער און פֿראַדע ווילן לאָזן אַרויספֿירן. סענדער, דו פֿאַרבלײַב נאָך דאָ. באַלד פֿירט פֿראַדע אַרויס לאָזן. סענדער! דו געדענקסט דײַן אַמאָליקן חבֿר ניסן רבֿקהס?

סענדער — דערשראָקן. ניסן רבֿקהס?... ער איז דאָך געשטאָרבן...

ר' עזריאל — זײַ וויסן, אַז די נאַכט איז ער דרײַ מאָל געקומען צום מרא דאַתרא צו חלום. ווײַזט אויף ר' שמשון און זעצט־פֿאָר. און האָט געפֿאָדערט, ער זאָל אַרויסרופֿן דיך אויף אַ דין־תּורה מיט אים.

סענדער — דערשיטערט. מיך אויף אַ דין־תּורה?... ווי איז מיר!... וואָס וויל ער פֿון מיר?... וואָס טוט מען, רבי?

ר' עזריאל — איך ווייס נישט, אין וואָס ער באַשולדיקט דיך. נאָר אָננעמען די דין־תּורה מוזסטו.

סענדער — איך וועל טאָן ווי איר הייסט.

ר' עזריאל — מיט אַן אַנדער טאָן. תּיכּף ומיד שיק אין ברייניץ די פֿלינקסטע פֿערד נאָך די מחותּנים מיטן חתן, זיי זאָלן קומען אַהער מאָרגן פֿאַר האַלבן טאָג, כּדי אַז גלײַך ווי דער דיבוק וועט אַרויס זאָל מען שטעלן די חופּה.

סענדער — רבי! אפֿשר וועלן זיי נישט וועלן איצט מיט מיר זיך מתחתּן זײַן און וועלן נישט וועלן קומען.

אין טיר װײַזט זיך דער משולח.

ר' עזריאל — מיט תּקיפֿות. זאָל מען זיי זאָגן, אַז איך האָב באַפֿוילן... נאָר זע, דער חתן זאָל קומען בײַ צײַטנס.

דער משולח — דער חתן וועט קומען בײַ צײַטנס.

דער זייגער שלאָגט צוועלף.

פֿאָרהאַנג

פֿערטער אַקט

דער זעלביקער צימער וואָס אין דריטן אַקט. אַנשטאָט דעם לאַנגן טיש, לינקס, אַ נישט גרויסער טיש, נעענטער צום ראַמפּע. פֿאַר אים אין אַ פֿאָטעל און אויף צוויי שטולן זיצן: ר' עזריאל אין טלית און תּפֿילין און ביידע דיינים. ביים טיש שטייט ר' שמשון. פֿון דער ווייטנס מיכאל. מען פֿאַרענדיקט מטיב חלום זײַן.

ר' שמשון — חלמא טבא חזאי[19]. חלמא טבא חזאי. חזאי!

ר' עזריאל, 1טער און 2טער דיינים — צוזאַמען. חלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית, חלמא טבא חזית!

ר' עזריאל — רבי! מיר האָבן פּותר געווען אײַער חלום צום גוטן. איצט זעצט זיך מיט אונדז ווי אַ שופֿט. ר' שמשון זעצט זיך צום טיש, נעבן ר' עזריאלן. איצט וועלן מיר שיקן אָנזאָגן דעם מת, ער זאָל קומען צו דער דין־תּורה. נאָר פֿריִער וועל איך אָפּצוימען פֿאַר אים אַ ראַנד, פֿון וועלכן ער זאָל קיין רשות נישט האָבן אַרויסצוטרעטן. מיכאל, דערלאַנג מיר מײַן שטעקן! עס דערלאַנגט מיכאל דעם שטעקן. ר' עזריאל שטייט־אויף פֿון אָרט און מאַכט אין לינקן ווינקל פֿון חדר מיטן שטעקן אַ קײַלעכדיקן ראַנד, פֿון לינקס אויף רעכטס. זעצט זיך צוריק צום טיש. מיכאל, נעם מײַן שטעקן און גיי אויפֿן בית־עולם, און אַז דו וועסט אַרויפֿגיין אויפֿן בית־עולם מאַך־צו די אויגן און שאַר פֿאַר זיך מיטן שטעקן, און בײַ דעם ערשטן קבֿר, בײַ וועלכן דער שטעקן וועט זיך אָפּהאַלטן, שטעל זיך אָפּ, און גיב אַ קלאַפּ מיטן שטעקן איבערן קבֿר דרײַ מאָל און זאָג בזה הלשון: מת טהור! עזריאל, דער זון פֿון דעם גרויסן צדיק ר' איטשעלע מיראָפּאָליער, האָט מיך געשיקט בעטן דיך מחילה, וואָס ער שטערט דײַן רו און באַפֿעלט דיר, דו זאָלסט דורך וועגן,

[19] (אַראַמיש) אַ גוטן חלום האָב איך געזען (זאָל זיין אויסגערעדט צום גוטן).

וואָס זײַנען דיר באַוווּסט, אָנזאָגן דעם מת טהור ניסן בן רבֿקה, אַז דער בית־דין צדק פֿון מיראָפּאָליע רופֿט אים אַרויס תּיכּף ומיד אויף אַ דין־תּורה און הייסט אים קומען אין די בגדים, אין וועלכע ער איז געקומען צו קבֿר ישׂראל. זאָלסט דאָס איבערחזרן דרײַ מאָל. נאָך דעם קער זיך אום און גיי־צוריק, און נישט קוק זיך אום, וואָס פֿאַר אַ געשרייען, קולות און רופֿענישן דו זאָלסט נישט הערן הינטער זיך, און נישט לאָז־אַרויס פֿון האַנט מײַן שטעקן נישט אויף איין רגע, אַז נישט — ביסטו אין אַ גרויסער סכּנה. גיי, און גאָט זאָל דיך היטן, וואָרעם די וואָס ווערן געשיקט וועגן אַ מצווה־ענין ווערן נישט געניזוקט... גיי, נאָר פֿריִער שיק־אַרײַן צוויי מענטשן מאַכן אַ מחיצה פֿאַרן מת. עס גייט־אַרויס מיכאל און עס גייען־אַרײַן צוויי מענטשן מיט אַ לײַלעך, מיט וועלכן זיי פֿאַרהענגען ביז דער ערד דאָס גאַנצע לינקע ווינקל און גייען־אַרויס. רופֿט־אַרײַן סענדערן. ער גייט־אַרײַן. סענדער, האָסטו מקיים געווען, וואָס איך האָב דיר באַפֿוילן? האָסטו געשיקט פֿערד נאָך די מחותּנים מיטן חתן?

סענדער — איך האָב געשיקט די פֿלינקסטע פֿערד, נאָר די מחותּנים זײַנען נאָך נישט געקומען.

ר' עזריאל — שיק זיי אַנטקעגן אַ רײַטער, זיי זאָלן פֿאָרן וואָס גיכער.

סענדער — איך וועל עס טאָן. פּויזע.

ר' עזריאל — סענדער! מיר האָבן געשיקט אָנזאָגן דעם מת טהור ניסן בן רבֿקה, אַז דער בית־דין רופֿט אים אַרויס אויף אַ דין־תּורה מיט דיר. נעמסטו אָן אונדזער משפּט?

סענדער — איך נעם אים אָן.

ר' עזריאל — וועסטו מקיים זײַן אַלץ, וואָס מיר וועלן באַשטימען?

סענדער — איך וועל מקיים זײַן.

ר' עזריאל — גיי־אָפּ און שטעל זיך רעכטס.

סענדער — רבי! איך האָב זיך דערמאָנט... ניסן רבֿקהס מוז מיך אַרויסרופֿן צו אַ דין־תּורה וועגן אַ תּקיעת־כּף, וואָס איז געווען צווישן אונדז... נאָר איך בין אין דעם נישט שולדיק...

ר' עזריאל — דאָס וועסטו דערציילן שפּעטער, אַז דער בעל־תּבֿיעה וועט אַרויסזאָגן זײַנע תּבֿיעות. פּויזע. באַלד וועט זיך באַווײַזן צווישן אונדז אַ מענטש פֿון דער אמתער וועלט, כּדי מיר זאָלן אים משפּטן מיט אַ מענטשן פֿון אונדזער עולם הדמיון. פּויזע. אַזאַ דין־תּורה באַווײַזט, אַז די דינים פֿון דער הייליקער תּורה הערשן איבער אַלע וועלטן און איבער אַלע באַשעפֿענישן און זײַנען אַ חובֿ, אי פֿאַר לעבעדיקע, אי פֿאַר טויטע. פּויזע. אַזאַ דין־תּורה איז זייער האַרב און פֿאַרכטיק. אויף איר ווערט געקוקט פֿון אַלע היכלות. און ווען דער בית־דין זאָל חס ושלום אויף אַ האָר אָפּטרעטן פֿון דין, ווערט אַ רעש אין בית־דין של מעלה. דערפֿאַר דאַרף מען צו אַזאַ משפּט צוטרעטן מיט אימה און פּחד... אימה... און פּחד... קוקט זיך אומרויִק אַרום, שטעלט זיך אָפּ מיטן בליק אויפֿן פֿאָרהאַנג און ווערט אַנטשוויגן. אַ שרעקנדיקע שטילקייט.

1טער דיין — צום צווייטן, שטיל, דערשראָקן. דוכט זיך, ער איז דאָ...

2טער דיין — אינעם זעלביקן טאָן. ער איז, דוכט זיך, דאָ...

ר' שמשון — ער איז דאָ...

ר' עזריאל — מת טהור, ניסן בן רבֿקה, דער בית־דין צדק איז גוזר אויף דיר, דו זאָלסט נישט אַרויסטרעטן פֿון דעם ראַנד און פֿון דער מחיצה, וואָס עס איז פֿאַר דיר געמאַכט. פּויזע. מת טהור, ניסן בן רבֿקה. דער בית־דין צדק באַפֿעלט, דו זאָלסט זאָגן, וואָס פֿאַר אַ טענות ותּבֿיעות דו האָסט צו סענדער בן העניע?

שרעקנדיקע פּויזע. אַלע הערן זיך צו ווי פֿאַרשטיינערט.

1טער דיין — ווי פֿריִער. דוכט זיך, ער ענטפֿערט...

2טער דיין — דוכט זיך, ער ענטפֿערט...

1טער דיין — איך הער אַ קול, נאָר קיין ווערטער הער איך נישט.

2טער דיין — איך הער ווערטער, נאָר קיין קול הער איך נישט...

ר' שמשון — צו סענדערן. סענדער בן העניע! דער מת טהור ניסן בן רבֿקה טענהט און זאָגט, אַז אין דער יוגנט זײַט איר געווען חבֿרים אין איין ישיבֿה און אײַערע נשמות האָבן זיך פֿאַרקניפּט דורך אַנאַנדער אין אַ געטרײַער פֿרײַנדשאַפֿט. איר האָט ביידע אין איין וואָך חתונה געהאַט. נאָך דעם, אַז איר האָט זיך געטראָפֿן אויף ימים נוראים בײַם רבין, האָט איר אָפּגעמאַכט מיט אַ תּקיעת־כּף, אַז אויב אײַערע ווײַבער וועלן פֿאַרנומען ווערן אין

טראָגן און וועלן געבוירן איינע אַ יינגל, די אַנדערע אַ מיידל, וועט איר זיך מתחתן זײַן.

סענדער — מיט אַ ציטערדיקן קול. יאָ, דאָס איז אַזוי געווען.

ר' שמשון — דער מת טהור ניסן בן רבֿקה דערציילט ווײַטער, אַז אין גיכן איז ער אָפּגעפֿאָרן אין מרחקים. דאָרט האָט זײַן ווײַב געבוירן אַ זון אין דער זעלביקער צײַט וואָס דײַן ווײַב האָט געבוירן אַ טאָכטער. באַלד נאָך דעם איז ער אַליין נפֿטר געוואָרן. קליינע פּויזע. אין דער אמתער וועלט האָט ער זיך דערוווּסט, אַז זײַן זון איז געבענטשט מיט אַ הויכער נשמה און ער שטײַגט פֿון איין מדרגה אויף דער אַנדערער. און זײַן פֿאָטערהאַרץ האָט זיך געפֿרייט און געגרויסט. און ער האָט ווײַטער געזען, אַז ווען זײַן זון איז געוואָרן עלטער, האָט ער זיך געלאָזן איבער דער וועלט און איז געגאַנגען פֿון אָרט צו אָרט, פֿון לאַנד צו לאַנד, פֿון שטאָט צו שטאָט, וואָרעם זײַן נשמה האָט זיך געצויגן צו זײַן באַשערטער. און ער איז געקומען אין דער שטאָט, ווו דו וווינסט, און איז אַרײַן צו דיר אין הויז און געזעצט זיך בײַ דײַן טיש. און זײַן נשמה האָט זיך באַהעפֿט אין דער נשמה פֿון דײַן טאָכטער. נאָר דו ביסט געווען רײַך און ניסנס זון איז געווען אָרעם. און דו האָסט אָפּגעקערט דײַן בליק פֿון אים און ביסט געגאַנגען זוכן פֿאַר דײַן טאָכטער שידוכים פֿון הויכן יחוס און מיט פֿיל נדן. קליינע פּויזע. און ניסן האָט ווײַטער געזען, אַז זײַן זון פֿאַלט־אַרײַן אין יאוש. און איז אַוועק וואַנדערן איבער דער וועלט זוכן נײַע וועגן. און דעם פֿאָטערס נשמה האָט זיך דערבגעדרונגען מיט אומרו און טרויער. און די שוואַרצע מאַכט, דערזעענדיק דעם יאוש פֿון בחור, האָט אויסגעשפּרייט פֿאַר אים אירע נעצן און האָט אים געפֿאַנגען און צוגענומען פֿאַר דער צײַט פֿון דער וועלט. און זײַן נשמה האָט געבלאָנדזשעט ביז זי איז אַרײַן ווי אַ דיבוק אין גוף פֿון זײַן באַשערטער. קליינע פּויזע. ניסן בן רבֿקה זאָגט: מיט דעם זונס טויט איז ער געוואָרן אָפּגעשניטן פֿון בײדע וועלטן, געבליבן אָן אַ נאָמען און אָן אַ געדעכעניש, אָן אַ יורש און אָן אַ קדיש. עס איז פֿאַרלאָשן געוואָרן אויף אייביק זײַן ליכט, און די קרוין פֿון זײַן קאָפּ האָט זיך אַראָפּגעקײַקלט אין אָפּגרונט. און ער בעט דעם בית־דין צדק, ער זאָל משפּטן סענדערן על פּי דין פֿון אונדזער הייליקער תורה פֿאַר די פֿאַרגיסונג פֿון בלוט פֿון ניסנס זון און דעם זונס קינדער און קינדס קינדער עד סוף כל הדורות.

שרעקנדיקע שטילקייט. סענדער כליפּעט.

ר' עזריאל — סענדער בן העניע! האָסט געהערט די טענות פֿונעם מת טהור ניסן בן רבֿקה? וואָס קאָנסטו אויף זיי ענטפֿערן?

סענדער — איך קאָן נישט עפֿענען דאָס מויל און האָב נישט קיין ווערטער צו פֿאַרענטפֿערן זיך. נאָר איך בעט מײַן אַלטן חבֿר, ער זאָל מיר מוחל זײַן מײַן זינד, וואָרעם נישט פֿון בייזן ווילן בין איך עס באַגאַנגען. באַלד נאָך אונדזער תקיעת־כּף איז ניסן אַוועקגעפֿאָרן און איך האָב נישט געוווּסט, אויב זײַן ווײַב האָט געבוירן אַ קינד און וואָס פֿאַר אַ קינד. נאָך דעם האָב איך זיך דערוווּסט, אַז ער איז געשטאָרבן. מער קיין ידיעות האָב איך וועגן זײַן געזינד נישט געהאַט און האָב ביסלעכווײַז פֿאַרגעסן וועגן דעם.

ר' עזריאל — פֿאַר וואָס האָסטו זיך נישט נאָכגעפֿרעגט? נישט אויסגעפֿאָרשט דעם ענין?

סענדער — געוויינטלעך מאַכט דעם חתנס צד דעם ערשטן שריט. האָב איך גערעכנט, אַז אויב בײַ ניסנען וואָלט געבוירן ווערן אַ זון, וואָלט ער מיר מודיע געווען. פּויזע.

ר' שמשון — ניסן בן רבֿקה פֿרעגט, פֿאַר וואָס אַז זײַן זון איז אַרײַן צו דיר אין הויז און געזעצט זיך בײַ דײַן טיש, האָסטו אים קיין מאָל נישט געפֿרעגט ווער ער איז און פֿון וואַנען ער שטאַמט?

סענדער — איך ווייס נישט... איך געדענק נישט... נאָר איך שווער, אַז מיך האָט שטענדיק געצויגן נעמען דעם בחור פֿאַר אַן איידעם. דערפֿאַר האָב איך בײַ יעדן פֿאָרגעלייגטן שידוך געשטעלט אַזעלכע שווערע תּנאים, אַז די מחותּנים זײַנען אויף זיי נישט אײַנגעשטאַנען. אויף אַזאַ אופֿן זײַנען זיך דרײַ שידוכים פֿונאַנדערגעגאַנגען. נאָר די קרובֿים זײַנען צוגעשטאַנען... פּויזע.

ר' שמשון — ניסן בן רבֿקה זאָגט, אַז דו האָסט טיף אין האַרצן דערקענט זײַן זון און האָסט מורא געהאַט פֿרעגן ווער ער איז. דו האָסט געזוכט פֿאַר דײַן טאָכטער אַ רײַך און אַ זאַט לעבן און האָסט איבער דעם אַראָפּגעשטויסן זײַן זון אין אָפּגרונט.

סענדער וויינט שטיל פֿאַרדעקנדיק דאָס פּנים. שווערע פּויזע.
עס גייט־אַריין מיכאל, גיט־אָפּ ר' עזריאלן דעם שטעקן.

ר' עזריאל — רעדט שטיל מיט ר' שמשון און די דיינים. הייבט זיך אויף, נעמט דעם שטעקן אין האַנט. דער בית־דין צדק האָט אויסגעהערט בײדע צדדים און טראָגט־אַרויס אַזאַ פּסק־דין: היות ווי עס איז נישט באַוווּסט, אויב בײַם תקיעת־כּף צווישן ניסן בן רבֿקה און סענדער בן העניע זײַנען זייערע ווײַבער שוין געווען פֿאַרנומען אין טראָגן און היות ווי לויט אונדזער הייליקער תורה האָט נישט קיין ממשות אַן אָפּמאַך וועגן אַ זאַך, וואָס איז נאָך נישט באַשאַפֿן געוואָרן, קאָנען מיר נישט באַשטימען, אַז סענדער איז מחויבֿ געווען מקיים זײַן דעם תקיעת־כּף. נאָר אַזוי ווי אין די היכלות האָט מען אָנגענומען דעם תקיעת־כּף און מען האָט אײַנגעפֿלאַנצט בײַ ניסן בן רבֿקהס זון אין האַרצן די מחשבֿה, אַז סענדער בן העניעס טאָכטער איז זײַן באַשערטע, און אַזוי ווי דורך סענדערס ווײַטערדיקער אויפֿפֿירונג זײַנען פֿאָרגעקומען גרויסע אומגליקן פֿאַר ניסן בן רבֿקה און זײַן זון — איז דער בית־דין צדק גוזר, אַז סענדער זאָל אָפּגעבן אַ העלפֿט פֿון זײַן פֿאַרמעגן אָרעמע לײַט און זאָל זײַן גאַנץ לעבן שטעלן יאָרצײַט און זאָגן קדיש נאָך ניסן בן רבֿקה און נאָך זײַן זון, ווי נאָך אייגענע קינדער. פּויזע. דער בית־דין צדק בעט דעם מת טהור ניסן בן רבֿקה, ער זאָל מוחל זײַן סענדערן במחילה גמורה. אין נאָך בעט ער אים, ער זאָל גוזר זײַן אויף זײַן זון בגזרת אָבֿ, יענער זאָל פֿאַרלאָזן דעם גוף פֿון דער בתולה לאה בת חנה, כּדי עס זאָל נישט פֿאַרדאַרט ווערן אַ צווײַג פֿון פֿרוכט־באַרן בוים פֿון פֿאָלק ישׂראל. און דערפֿאַר וועט דער אַלמעכטיקער אַרויסווײַזן זײַן גרויס גענאָד צו ניסן בן רבֿקה און צו זײַן פֿאַרוואָגלטן זון.

אַלע — אָמן! פּויזע.

ר' עזריאל — מת טהור ניסן בן רבֿקה. האָסט געהערט אונדזער פּסק־דין? נעמסטו אים אָן? אַ שרעקנדיקע פּויזע. סענדער בן העניע! האָסטו געהערט אונדזער פּסק־דין? נעמסטו אים אָן?

סענדער — יאָ, איך נעם אים אָן.

ר' עזריאל — מת טהור ניסן בן רבֿקה. די דין־תּורה צווישן דיר מיט סענדער בן העניע האָט זיך געענדיקט. איצט מוזסטו זיך אומקערן אין דײַן רו אַרײַן. און מיר זײַנען גוזר, אַז אין וועג זאָלסטו נישט שעדיקן, נישט קיין מענטשן און נישט קיין שום לעבעדיקע באַשעפֿעניש. פּויזע. מיכאל! הייס אַראָפּנעמען די מחיצה און געבן וואַסער. מיכאל רופֿט־אַרײַן צוויי מענטשן, וואָס נעמען־אַראָפּ דעם פֿאָרהאַנג. ר' עזריאל, מאַכט מיטן שטעקן אַ קײַלעכדיקן ראַנד אויפֿן זעלביקן אָרט ווו פֿריִער, נאָר פֿון רעכטס אויף לינקס. מען טראָגט־אַרײַן אַ שיסל מיט אַ קענדל, אַלע וואַשן די הענט. סענדער? זײַנען די מחותּנים געקומען?

סענדער — עס האָט זיך נאָך נישט געהערט קיין רעש פֿון זייער אָנפֿאָרן.

ר' עזריאל — שיק זיי אַנטקעגן נאָך אַ רײַטער, זיי זאָלן טרײַבן די פֿערד מיט אַלע כּוחות. הייס צוגרייטן די חופּה מיט די קלעזמאָרים. הייס אָנטאָן די כּלה אין אירע חופּה־קליידער, אַזוי אַז ווי נאָר דער דיבוק וועט אַרויס, זאָל מען זי קאָנען פֿירן צו דער חופּה. וואָס עס וועט זײַן געטאָן — וועט זײַן אָפּגעטאָן!

סענדער גייט־אַרויס. ר' עזריאל נעמט־אַראָפּ און לייגט־צונויף טלית און תפילין.

ר' שמשון — שטיל צו די דיינים. איר האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דער מת האָט נישט מוחל געווען סענדערן?

1טער און 2טער דיינים — שטיל, דערשראָקן. מיר האָבן פֿאַרשטאַנען.

ר' שמשון — איר האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דער מת האָט נישט אָנגענומען דעם פּסק־דין?

1טער און 2טער דיינים — מיר האָבן פֿאַרשטאַנען.

ר' שמשון — איר האָט געפֿילט, אַז אויף ר' עזריאלקעס ווערטער האָט ער נישט געענטפֿערט „אָמן“?

1טער און 2טער דיינים — מיר האָבן געפֿילט.

ר' שמשון — דאָס איז זייער אַ שלעכטער סימן!

1טער און 2טער דיינים — דאָס איז זייער אַ שלעכטער סימן!

ר' שמשון — זעט, ווי ר' עזריאל איז צערודערט. בײַ אים ציטערן די הענט. פּויזע. מיר האָבן אונדזערס אָפּגעטאָן, קאָנען מיר גיין...

די דיינים גייען שטיל אומבאַמערקט אַרויס. ר' שמשון קלײַבט זיך אויך אַרויסצוגיין.

ר' עזריאל — רבי! בלייבט דא ביז דער דיבוק וועט ארויס. וועט איר מסדר קידושין זיין. עס גיט א זיפץ ר' שמשון און מיט אן אראפגעלאזענעם קאפ זעצט זיך אוועק אין א זייט. א דריקנדיקע פויזע. רבונו של עולם! פארבארגן און ווונדערלעך זיינען דיינע וועגן. אבער דער וועג, מיט וועלכן איך גיי, איז דאך באלויכטן מיט דעם שיין פון פלאם פון דיין הייליקן ווילן. און איך וועל פון אים

נישט אפטרעטן, נישט רעכטס, נישט לינקס... הייבט־אויף דעם קאפ. מיכאל, האסטו אלץ צוגעגרייט?

מיכאל — יא, רבי.

ר' עזריאל — הייס אריינפירן די בתולה. אין ווייסן חופה־קלייד, מיט א שווארצן מאנטל אויף די פלייצעס, ווערט לאה אריינגעפירט פון סענדערן און פראדען. זיי זעצן זי אוועק אויף דער סאפע. ר' שמשון זעצט זיך נעבן ר' עזריאלן. דיבוק! אינעם נאמען פון דעם מרא דאתרא, וואס זיצט דא, אינעם נאמען פון א הייליקער עדה יידן, אינעם נאמען פונעם גרויסן סנהדרין פון ירושלים, בין איך, עזריאל בן הדס, דאס לעצטע מאל גוזר אויף דיר, זאלסט פארלאזן דעם גוף פון דער בתולה לאה בת חנה!

לאה (דיבוק) — אנטשיידן. איך וועל נישט ארויסגיין!

ר' עזריאל — מיכאל, רוף־אריין מענטשן און ברענג קיטלען און שופרות און שווארצע ליכט. מיכאל גייט־ארויס און קערט זיך אום מיט פופצן מענטשן, צווישן זיי — דער משולח. זיי טראגן־אריין קיטלען, שופרות און ליכט. נעמט־ארויס די ספרים! מיכאל נעמט־ארויס זיבן ספרי־תורה, צעטיילט זיבן מענטשן. גיט פונאנדער זיבן שופרות. הארטנעקיקער רוח! אזוי ווי דו ביסט זיך נישט מכניע אונדזער באפעל — גיב איך דיך איבער אין רשות פון די העכערע רוחות, זיי זאלן דיך ארויסציען איבער געוואלט. בלאזט „תקיעה".

מען בלאזט תקיעה.

לאה (דיבוק) — גיט זיך א ריס פון ארט,ווארפט זיך, שרייט. לאזט מיך! ציט מיך נישט! איך וויל נישט! איך קאן נישט ארויסגיין!

ר' עזריאל — אזוי ווי די העכערע רוחות קאנען דיך נישט גובר זיין, גיב איך דיך איבער אין רשות פון די מיטעלע רוחות, די נישט־גוטע, ניט־שלעכטע, זיי זאלן דיך מיט זייער אכזריות ארויסציען. בלאזט „שברים"!

מען בלאזט שברים.

לאה (דיבוק) — מיט אפגעשלאפטע כוחות. ווי איז מיר!

אלע כוחות פון דער וועלט זיינען אויפגעשטאנען אנטקעגן מיר. מיך ציען די שרעקלעכסטע רוחות, וואס ווייסן נישט קיין רחמנות; אנטקעגן מיר שטייען גדולים און צדיקים, און צווישן זיי מיין פאטערס נשמה, און זיינען גוזר אויף מיר, איך זאל ארויסגיין. און כל־זמן עס וועט אין מיר בלייבן כאטש איין פונק כוח, וועל איך זיך ראנגלען און נישט ארויסגיין.

ר' עזריאל — פאר זיך. נישט אנדערש אז עמעצער, א מעכטיקער, העלפט אים! פויזע. מיכאל! זאל מען אריינשטעלן די ספרים אין ארון־קודש. מען שטעלט־אריין. פארהענגט דעם ארון־קודש מיט א שווארצן פרוכת. מיכאל פארהענגט. צינדט־אן די שווארצע ליכט. מען צינדט־אן. זאלן אלע אנטאן ווייסע קיטלען. אלע און אויך ר' עזריאל און ר' שמשון טוען־אן ווייסע קיטלען; ר' עזריאל שטעלט זיך, הייבט־אויף די האנט, הויך און שרעקנדיק. שטייט־אויף, גאט! און זאלן זיך צעשפרייטן און אנטלויפן דיינע פיינד פון פאר דיר. ווי עס צעשפרייט זיך רויך, זאלן זיי זיך צעשפרייטן... זינדיקער און ווידערשפעניקער רוח! מיט דעם כוח פון אלמעכטיקן גאט און מיטן רשות פון דער הייליקער תורה צערייס איך, עזריאל בן הדס, אלע פעדעם וואס פארקניפן דיך מיט דער לעבעדיקער וועלט און מיט דעם גוף און נשמה פון דער בתולה לאה בת חנה...

לאה (דיבוק) — שרייט־אויס. ווי איז מיר!

ר' עזריאל — און איך בין דיך מחרים פון כלל ישראל!! תרועה!!!

דער משולח — דער לעצטער פונק האט זיך צונויפגעגאסן מיטן פלאם.

לאה (דיבוק) — אן כוחות. איך קאן מער נישט ראנגלען...

מען הייבט־אן בלאזן תרועה

ר' עזריאל — שטעלט געשווינד אפ די שופרות. צו לאהן. גיסטו זיך אונטער?

לאה (דיבוק) — מיט א טויטן קול. איך גיב זיך אונטער...

ר' עזריאל — זאגסטו־צו מיטן גוטן ווילן צו פארלאזן דעם גוף פון דער בתולה לאה בת חנה און מער זיך אין אים נישט אומקערן?

לאה (דיבוק) — ווי פריער. איך זאג־צו.

ר' עזריאל — מיט דעם זעלביקן כוח און רשות, מיט וועלכן איך האב דיך מחרים געווען, נעם איך אראפ פון דיר דעם חרם. צו מיכאלן. לעש־אויס די ליכט און נעם־אראפ דעם שווארצן פרוכת. מיכאל טוט עס. באהאלט די שופרות. מיכאל קלייבט זיי צונויף. און זאלן די אריינגעקומענע מענטשן אראפנעמען די קיטלען און ארויסגיין. די פרעמדע מענטשן טוען־אויס די קיטלען און גייען־ארויס צוזאמען מיט דעם משולח און מיכאלן. ר' עזריאל הייבט־אויף די הענט אין דער הויך. רבונו של עולם! גאט פון רחמים און לייטזעליקייט! קוק־אן דעם גרויסן צער פון דער פארוואגלטער און געפלאגטער נשמה, וואס איז איבער פרעמדע זינד און טעותן געשטרויכלט געווארן. קער־אפ דיין בליק פון אירע חטאים און זאלן ווי א דעמפונג ארויפגיין צו דיר אירע פריערדיקע גוטע מעשים, איר גרויסער צער און דער זכות פון אירע אבות. רבונו של עולם, רוים־אפ פון איר וועג אלע מלאכי־חבלה און גרייט איר צו אן אייביקע רו אין דיינע פאלאצן. אמן!

אלע — אמן!

לאה (דיבוק) — גיט א שטארקן ציטער. זאגט נאך מיר קדיש. די באשטימטע צייט צו גיין־אויס!

ר' עזריאל — סענדער! זאג דעם ערשטן קדיש.

סענדער — יתגדל ויתקדש שמיה רבא. בעלמא די ברא כרעותיה...

דער זייגער שלאגט צוועלף

לאה (דיבוק) — שפרינגט־אויף פון ארט. א־אי!!! פאלט אויף דער סאפע ווי אין אנמאכט.

ר' עזריאל — פירט די כלה צו דער חופה!

עס לויפט־אריין מיכאל.

מיכאל — זייער צעדודערט. נאר וואס אומגעקערט זיך דער לעצטער ריטער. ער זאגט, ביי די מחותנים האט זיך צעבראכן א ראד און זיי גייען צו פוס. נאר זיי זיינען שוין נאענט, אויפן בערגל, מען זעט זיי פון דאנען!

ר' עזריאל — שטארק איבערגעראשט. וואס עס האט געזאלט זיין, זאל זיין! צו סענדערן. זאל די אלטע בלייבן דא מיט דער כלה און מיר אלע וועלן גיין מקבל פנים זיין דעם חתן. מ'נעמט ארום לאהן מיטן שטעקן א ראנד פון לינקס אויף רעכטס. נעמט־אראפ דעם קיטל, הענגט אים אויף נעבן טיר און גייט־ארויס מיטן שטעקן אין האנט, נאך אים סענדער און מיכאל. לאנגע פויזע.

לאה — וואכט־אויף. מיט זייער א שוואכן קול. ווער איז דא מיט מיר?... דאס זייט איר, באבעניו? באבינקע? מיר איז שווער. העלפט מיר... פארוויגט מיך...

פראדע — גלעט זי. זאל דיר ניט זיין שווער, טאכטערל. שווער זאל זיין דעם טאטער, דעם שווארצן קאטער, און דיר אייפן הערצעלע זאל זיין גרינג ווי א פוכעלע, ווי א הייכעלע, ווי א ווייס שנייעלע. הייליקע מלאכימלעך זאלן דיך ארומכאפן מיט זייערע פליגעלעך.

עס הערט זיך א כלי־זמר־שפיל, ווי מ'פירט צו דער חופה.

לאה — פארציטערט, כאפט פראדען פאר א האנט. איר הערט? דאס גייט מען טאנצן ארום הייליקן קבר, משמח זיין די טויטע חתן־כלה!

פראדע — ציטער נישט, טאכטערל, האב קיין מורא נישט. ארום דיר שטייט א גרויסע וואך. א מעכטיקע וואך. זעכציק גיבורים מיט בלויזע שווערדן באשיצן דיך פון א בייזער באגעגעניש. די הייליקע אבות און די הייליקע אמהות באשיצן דיך פון א בייז אויג. גייט ביסלעכווייז אריבער אין א סקאנדירנדיקן געזאנג:

באלד וועט מען דיך פירן צו דער חופה,
אין א גוטער שעה, אין א מזלדיקער שעה...

דייַן מאַמע, די צדקנית, גייט זיך פֿון גן־עדן אַרויס,
פֿון גן־עדן אַרויס,
אין גאָלד און אין זילבער אויסגעצירט.
גייען איר צווײ מלאכימלעך אַנטקעגן אויס.
אַנטקעגן אויס.
נעמען זיי זי פֿאַר די הענט,
איינער רעכטס און איינער לינקס;
„חנהלע, דו, מייַן חנהלע, דו פֿייַן,
וואָס האָסטו זיך אויסגעצירט אין גאָלד און זילבער און שייַן?"
ענטפֿערט זיי חנהלע אַזוי און אַזוי:
„ווי זאָל איך זיך נישט אויסצירן? דער יום־טובֿ איז מיר גרויס!
מייַן איינציקע טאָכטער, מייַן ליכטיקע קרוין,
טוט צו דער חופּה מיט מזל גיין".
— „חנהלע, דו מייַן, חנהלע, דו פֿייַן!
פֿאַר וואָס איז אויף דייַן פּנים לייד און פּייַן?"
ענטפֿערט זיי חנהלע אַזוי און אַזוי:
„ווי זאָל איך נישט טרויערן? דער יום־טובֿ איז מיר ווינ!
מייַן טאָכטער צו דער חופּה פֿירן פֿרעמדע לייַט,
און איך מוז זיך שטיין אין טרויער אין אַ זייַט..."
פֿירט מען די כּלה צו דער חופּה באַלד,
גייען איר אַנטקעגן יונג און אַלט.
קומט אליהו הנבֿיא און נעמט דעם גרויסן בעכער אין האַנט...
מאַכט ער אַ ברכה אויפֿן גאַנצן לאַנד...
אָמן ואָמן... ווערט אַנטשלאָפֿן. לאַנגע פּויזע.

לאה — מיט געשלאָסענע אויגן. לאָזט־אַרויס אַ שווערן זיפֿץ. עפֿנט די אויגן. ווער זיפֿצט דאָ אַזוי שווער?

חננס קול — איך.

לאה — איך הער דייַן קול, נאָר איך זע דיך נישט.

חננס קול — דו ביסט אָפּגעצוימט פֿון מיר מיט אַ פֿאַרשווירענעם ראַנד...

לאה — דייַן קול איז מיר זיס ווי דאָס געוויין פֿון אַ פֿידל אין אַ שטילער נאַכט... זאָג מיר ווער ביסטו?

חננס קול — איך האָב פֿאַרגעסן... נאָר דורך דייַנע געדאַנקען קאָן איך געדענקען זיך...

לאה — איך דערמאָן זיך... מייַן האַרץ האָט זיך געצויגן צו אַ ליכטיקן שטערן... איך האָב אין שטילע נעכט פֿאַרגאָסן זיסע טרערן און האָב אין חלום געזען שטענדיק אַ געשטאַלט... ביסטו דאָס געווען?

חננס קול — איך...

לאה — איך דערמאָן זיך... בייַ דיר זייַנען געווען ווייכע, ווי פֿאַרזווינטע האָר און טרויעריקע, מילדע אויגן... בייַ דיר זייַנען געווען לאַנגע און דינע פֿינגער... טאָג און נאַכט האָב איך געטראַכט נאָר וועגן דיר... פּויזע. טרויעריק. נאָר דו ביסט אַוועק פֿון מיר, און מייַן ליכט האָט זיך אויסגעלאָשן און מייַן נשמה איז פֿאַרוועלקט געוואָרן. און ווי אַ וויסטע אַלמנה בין איך געווען, אַז צו מיר האָט זיך אַ פֿרעמדער מאַן דערנענט... נאָך דעם האָסטו זיך אומגעקערט און אין מייַן האַרצן האָט אויפֿגעבליט אַ לעבן פֿון טויט און אַ פֿרייד פֿון טרויער. פֿאַר וואָס האָסטו מיך ווידער פֿאַרלאָזן?

חננס קול — איך האָב צעבראָכן אַלע צוימען. איך האָב איבערגעשטיגן איבערן טויט. האָב פֿאַרשטערט אַלע געזעצן פֿון צייַטן און דורות. איך האָב זיך געראַנגלט מיט שטאַרקע, מיט מעכטיקע, מיט אומבאַרעמהאַרציקע. און אַז בייַ מיר האָט זיך אויסגעשעפּט דער לעצטער פֿונק כּוח, האָב איך פֿאַרלאָזן דעם גוף, כּדי אומקערן זיך צו דייַן נשמה.

לאה — צאַרט. קער זיך אום צו מיר, מייַן חתן, מייַן מאַן... איך וועל דיך אַ טויטן טראָגן אין מייַן האַרצן און אין די חלומות פֿון נאַכט וועלן מיר צוזאַמען וויגן אונדזערע נישט געבוירענע קינדערלעך. וויינט. מיר וועלן זיי נייען העמדעלעך. מיר וועלן זיי זינגען לידעלעך. זינגט וויינענדיק.

באַיו [20], באַיו, קינדערלעך,
אָן אַ וויג, אָן ווינדעלעך,
טויטע, נישט געבוירענע,
אָן אַ צייַט פֿאַרלוירענע...

פֿון דרויסן הערט זיך אַ חופּה־מאַרש, וואָס דערנענטערט זיך. לאה פֿאַרציטערט. מען גייט מיך פֿירן צו דער חופּה מיט אַ פֿרעמדן! קום צו מיר, מייַן חתן!

חננס קול — דייַן גוף האָב איך פֿאַרלאָזן און קום צו דייַן נשמה. ער באַווייזט זיך אין וואַנט, אין ווייַסן.

לאה — מיט פֿרייד. דער ראַנדנצוים צעבראָכן! איך זע דיך, חתן מייַן! קום צו מיר!

חנן — ווי אַן עכאָ. קום צו מיר!

לאה — שרייַט־אויס מיט פֿרייד. איך גיי צו דיר.

חנן — ווי אַן עכאָ. איך גיין צו דיר.

קולות — הינטער דער סצענע. פֿירט די כּלה צו דער חופּה!

אַ חופּה־מאַרש. לאה פֿאַרלאָזט אויף דער סאָפֿע דעם שוואַרצן מאַנטל און אין גאַנצן אין ווייסן גייט זי אונטערן חופּה־מאַרש צו חננען, שטעלט זיך אויף זיין אָרט און ווי זי גיסט זיך צונויף מיט אים. עס גייט־אַריין ר' עזריאל מיטן שטעקן אין האַנט, נאָך אים דער משולח. שטעלן זיך אָפּ ביי דער טיר. אין טיר: סענדער, פֿראָדע, די איבעריקע.

לאה — מיט אַ קול ווי פֿון דער ווייַטנס. אַ גרויס ליכט צעגיסט זיך רונדאַרום... איך בין באַהעפֿט מיט דיר אויף אייביק, מייַן באַשערטער... צוזאַמען שוועבן מיר אַלץ העכער, העכער, העכער...

עס ווערט אַלץ פינצטערער.

ר' עזריאל — אַראָפּלאָזנדיק דעם קאָפּ. פֿאַרשפּעטיקט...

דער משולח — ברוך דיין האמת.

[20] (אוקראַיניש) ריידן (פאַרזינגען).

עס ווערט שטאָק־פינצטער. פון דער ווייטנס הערט זיך שטיל, שטיל:

מחמת וואָס, מחמת וואָס
איז די נשמה
פֿון העכסטער הייך

אַראָפּ אין טיפֿסטן גרונט?
— דאָס פֿאַלן טראָגט
דאָס אויפֿקומען אין זיך...

פאָרהאַנג